

**Zapotrzebowanie na
kwalifikacje w wybranych
obszarach kształcenia
zawodowego – obszar
medyczno-społeczny, branża
pomoc społeczna**

Kraków 2018

Autorzy opracowania:

Grupa BST Sp. z o. o.

dr hab. prof. UO Robert Geisler – ekspert wiodący

Barbara Lenard – ekspert obszaru medyczno-społecznego

dr Katarzyna Tkocz-Wolny

Zdzisław Wolny

Andrzej Kempa

Wojciech Szymala

Aneta Kasprzyk

Ewa Lutogniewska

Justyna Stańczyk

Wydawca:

Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego

Departament Polityki Regionalnej

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego

ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków

tel. (+48) 12 29 90 900, fax (+48) 12 29 90 926

Opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie

www.obserwatorium.malopolska.pl

Skład publikacji:

xxx

Projekt okładki:

yyy

ISBN:

xxx-xx-xxxxx-xx-x

Egzemplarz bezpłatny

Przy publikowaniu danych z publikacji prosimy o podawanie źródła.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020.

SPIS TREŚCI

Lista skrótów	4
Cel badania, metodologia i podstawowe pojęcia	5
Cel badania, problem badawczy oraz pytania badawcze	5
Metodologia realizacji badania	5
Branża pomoc społeczna	7
Definicja branży	7
Zawody	15
Kompetencje zawodowe i kwalifikacje	24
Wnioski dla branży pomoc społeczna.....	36

Lista skrótów

A-U	Obszar kształcenia administracyjno-usługowy
BHP	Bezpieczeństwo i higiena pracy
CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny
CKZ	Centra Kompetencji Zawodowych
E-E	Obszar kształcenia elektryczno-elektroniczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony
KZiS	Klasyfikacja zawodów i specjalności
M-S	Obszar kształcenia medyczno-społeczny
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
SIO	System Informacji Oświatowej
T-G	Obszar kształcenia turystyczno-gastronomiczny
UMWM	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZS	Zespół Szkół

Cel badania, metodologia i podstawowe pojęcia

Cel badania, problem badawczy oraz pytania badawcze

Celem badania była **identyfikacja oczekiwań pracodawców wobec absolwentów szkół zawodowych** w obszarach:

- administracyjno-usługowym,
- elektryczno-elektronicznym,
- turystyczno-gastronomicznym,
- medyczno-społecznym (kompetencje i kwalifikacje)

oraz określenie zapotrzebowania na pracowników w ujęciu zawodów w perspektywie kolejnych 5 lat. Niniejszy raport poświęcony został omówieniu wyników badania w ramach **obszaru medyczno-społecznego**.

Tabela 1. Cele szczegółowe badania

CEL SZCZEGÓŁOWY
Zbadanie na jakie zawody z obszaru A-U, E-E, T-G i M-S jest największe zapotrzebowanie na rynku pracy, a także identyfikacja nowych zawodów, na które występuje bądź będzie występować zapotrzebowanie.
Określenie jakich kompetencji i kwalifikacji (w podziale na zawody) pracodawcy oczekują od pracowników (w oparciu o aktualnie zatrudnionych pracowników).
Identyfikacja kompetencji i kwalifikacji, które nie są oferowane przez szkolnictwo zawodowe (na poziomie poszczególnych zawodów), a które mogą zostać zaoferowane w innym środowisku (certyfikowane szkolenia, staże, praca na stanowisku pracy etc.).
Określenie obecnego stanu zapotrzebowania na pracowników poszczególnych zawodów i w perspektywie najbliższych 5 lat.
Zbadanie jak wygląda współpraca na linii przedstawiciele poszczególnych branż – szkoły zawodowe (określenie czynników sprzyjających współpracy i barier).
Opracowanie rekomendacji w zakresie przygotowania oferty programowej pod kątem efektów kształcenia korespondujących z popytem na kompetencje i kwalifikacje wśród pracodawców oraz możliwych działań przedstawicieli biznesu w zakresie współpracy ze szkołami zawodowymi.

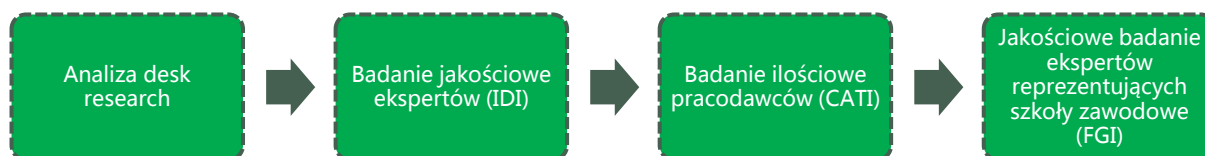
Źródło: Opracowanie własne

Metodologia realizacji badania

Niniejszy raport jest jednym z opracowań obszarowych przygotowanych w ramach projektu pt. „Zapotrzebowanie na kwalifikacje w wybranych obszarach kształcenia zawodowego”.

Badanie opierało się zarówno na technikach jakościowych jak i ilościowych. Zostało ono zrealizowane w 4 częściach. Pierwszą częścią była **analiza desk research**, której celem było zdefiniowanie stosowanych pojęć, weryfikacja listy zawodów oraz przygotowanie listy kwalifikacji i kompetencji wymaganych od pracowników w poszczególnych zawodach. Drugim elementem badania było badanie jakościowe wśród ekspertów. **Indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone zostały z przedstawicielami stowarzyszeń branżowych, przedstawicielami zespołów branżowych (funkcjonujących przy CKZ), doradcami powiatowych urzędów pracy oraz z przedsiębiorcami**. Łącznie przeprowadzono 11 wywiadów. Celem badań jakościowych było dookreślenie definicji branży, rozpoznanie kontekstu funkcjonowania branży, identyfikacja kluczowych podmiotów funkcjonujących w województwie, określenie zapotrzebowania na pracowników. Dodatkowo w trakcie wywiadów, weryfikacji poddano listy kwalifikacji i kompetencji dla każdego zawodu, które były podstawą do przeprowadzenia części trzeciej – **badania ilościowego wśród przedsiębiorców**. Badanie przeprowadzono na próbie 206 pracodawców, zatrudniających osoby wykształcone w analizowanych zawodach. Respondentami w wywiadach kwestionariuszowych były osoby odpowiedzialne za realizację zadań związanych z zarządzaniem zasobami ludzkimi w przedsiębiorstwach. Celem badania było pozyskanie danych ilościowych na temat aktualnego i prognozowanego zapotrzebowania rynku na pracowników (w podziale na zawody), a także najważniejszych kompetencji i kwalifikacji pracowników. Ostatnią częścią badania były **zogniskowane wywiady grupowe z ekspertami reprezentującymi szkoły zawodowe**. Osobami, które wzięły udział w badaniu były m.in. opiekunowie praktycznej nauki zawodu, przedstawiciele szkół będących CKZ, osoby z uprawnieniami egzaminatora, osoby współpracujące ze szkołami za granicą, a także kierownicy warsztatów szkolnych. Przeprowadzono 2 wywiady grupowe w Nowym Sączu (7 uczestników) oraz Krakowie (11 uczestników). Celem badań jakościowych była weryfikacja kompetencji i kwalifikacji oferowanych w ramach nauczania zawodu, a także braku kompetencji i kwalifikacji w poszczególnych zawodach. Zogniskowane wywiady pozwoliły na określenie zakresu zmian oraz sposobu nauczania w szkole w obszarach zdiagnozowanych luk kompetencyjnych (kompetencji oczekiwanych przez pracodawców, których nie posiadają absolwenci szkół zawodowych), a także określenie charakteru współpracy pomiędzy przedstawicielami poszczególnych branż i szkołami zawodowymi.

Rysunek 1. Etapy realizacji badania

Źródło: Opracowanie własne

W obszarze medyczno-społecznym wyróżniono następujące branże według klasyfikacji ORE:

- ⇒ ochrona i bezpieczeństwo,
- ⇒ ochrona zdrowia,
- ⇒ pomoc społeczna.

Niniejszy raport jest poświęcony branży pomoc społeczna.

Branża pomoc społeczna

Definicja branży

Usługi świadczone przez branżę pomoc społeczna mają na celu umożliwienie przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zadaniem pomocy społecznej jest wsparcie tych osób w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem¹.

Działalność branży pomoc społeczna polega przede wszystkim na przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych, rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb². Działalność podmiotów pomocy społecznej skoncentrowana jest na: osoby bezdomne, bezrobotne, niepełnosprawnych, ludzi w podeszłym wieku, samotnych, ubogich, przewlekle chorzy somatycznie i psychicznie, upo-

¹ <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/>, [dostęp: 30.05.2018].

² Ibidem.

śledzonych umyślowo, zaniedbywanych przez rodzinę, ofiary różnorodnej przemocy ze strony najbliższych, uzależnionych, opuszczających zakłady karne, cudzoziemców³.

W województwie małopolskim w 2016 roku w 8 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu funkcjonowało 11 ośrodków interwencji kryzysowej (udzielających wsparcia poprzez działania wyspecjalizowanych służb w celu opanowania kryzysu osobom go przeżywającym). Dodatkowo w powiecie krakowskim podpisano porozumienie, na mocy którego mieszkańcy korzystają ze wsparcia ośrodka interwencji kryzysowej w Krakowie. Funkcjonowały także 142 placówki wsparcia dziennego (PWD) (o 12 więcej niż przed rokiem) z łączną liczbą 6 163 miejsc, z których w ciągu roku skorzystało 6 996 dzieci (o około 1,5 tys. osób więcej niż w 2015 roku) oraz 88 placówek opiekuńczo-wychowawczych oferujących łącznie 1 350 miejsc. Dla osób niepełnosprawnych utworzono w 2016 roku 67 placówek oferujących warsztaty terapii zajęciowej, a w 2017 roku odnotowano 8 zakładów aktywności zawodowej. W Małopolsce znajdują się 92 domy pomocy społecznej, które oferują 7 977 miejsc. Dla osób borykających się z problemem bezrobocia zorganizowano 11 centrów integracji społecznej, 23 kluby integracji społecznej oraz 99 spółdzielni socjalnych. Dla osób bezdomnych oferowane są miejsca noclegowe w 19 placówkach na terenie województwa małopolskiego⁴.

W tabeli 2 zaprezentowano szczegółowe informacje dotyczące sekcji, działów oraz grup PKD, w ramach których funkcjonują podmioty gospodarcze branży pomoc społeczna. Wyróżniono Sekcję Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, a w niej następujące działy PKD: 87 – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz 88 – Pomoc społeczna bez zakwaterowania.

Tabela 2. Charakterystyka podmiotów działających w branży pomoc społeczna (sekcje, działy, grupy PKD)

SEKCJA PKD	DZIAŁ PKD	GRUPY PKD
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	87 - Pomoc społeczna z zakwaterowaniem	87.1 - Pomoc społeczna z zakwaterowaniem zapewniająca opiekę pielęgniarstwa
		87.2 - Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób z zaburzeniami psychicznymi
		87.3 - Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych
	88 - Pomoc społeczna bez zakwaterowania	88.1 - Pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych
		88.9 - Pozostała pomoc społeczna bez zakwaterowania

Źródło: Opracowanie własne

Do największych przedsiębiorstw działających na terenie Małopolski w dziale 87 – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz dziale PKD 88 – Pomoc społeczna bez zakwaterowania w 2018 roku zaliczały się:⁵ Dom Pomocy Społecznej im. Ludwika i Anny Helclów (Kraków), Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Eugenii Gierat (Tarnów) oraz Dom Pomocy Społecznej w Więckowicach (Zabierzów).

³ M. Parlicki: Udział krakowskich organizacji pozarządowych branży „Pomoc społeczna i usługi socjalne” w zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego i rozwojowego jednostkom i rodzinom, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych I Społecznych, Kwartalnik 3/2012.

⁴ Pomoc społeczna w 2016 roku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Kraków 2017.

⁵ Za największe przedsiębiorstwa uznano, takie, które zatrudniają powyżej 250 pracowników. Opracowano na podstawie Bispodoba Polska Baza Danych, [dostęp: 07.05.2018].

Podmioty gospodarcze w branży pomoc społeczna

Tabela 3 prezentuje liczbę podmiotów gospodarczych branży pomoc społeczna w województwie małopolskim w 2017 roku. Na potrzeby niniejszego raportu zsumowano podmioty gospodarcze⁶ należące do działu PKD 87 – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz działu PKD 88 – Pomoc społeczna bez zakwaterowania.

Tabela 3. Liczba podmiotów gospodarczych branży pomoc społeczna w 2017 r.

NAZWA	OGÓLEM	SEKCJA Q DZIAŁ 87 I 88	
	LICZBA	LICZBA	%
MAŁOPOLSKIE	380 020	1 156	0,30
Powiat bocheński	8 895	32	0,36
Powiat brzeski	6 857	25	0,36
Powiat chrzanowski	11 862	39	0,33
Powiat dąbrowski	3 339	19	0,57
Powiat gorlicki	7 837	28	0,36
Powiat krakowski	30 334	79	0,26
Powiat limanowski	10 054	37	0,37
Powiat miechowski	4 468	26	0,58
Powiat myślenicki	12 689	34	0,27
Powiat nowosądecki	16 058	52	0,32
Powiat nowotarski	16 063	40	0,25
Powiat olkuski	11 821	39	0,33
Powiat oświęcimski	14 227	33	0,23
Powiat proszowicki	3 544	20	0,56
Powiat suski	8 061	29	0,36
Powiat tarnowski	12 575	61	0,49
Powiat tatrzański	10 316	16	0,16
Powiat wadowicki	16 496	43	0,26
Powiat wielicki	14 597	54	0,37
Powiat m.Kraków	138 515	380	0,27
Powiat m.Nowy Sącz	9 863	32	0,32
Powiat m.Tarnów	11 549	38	0,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

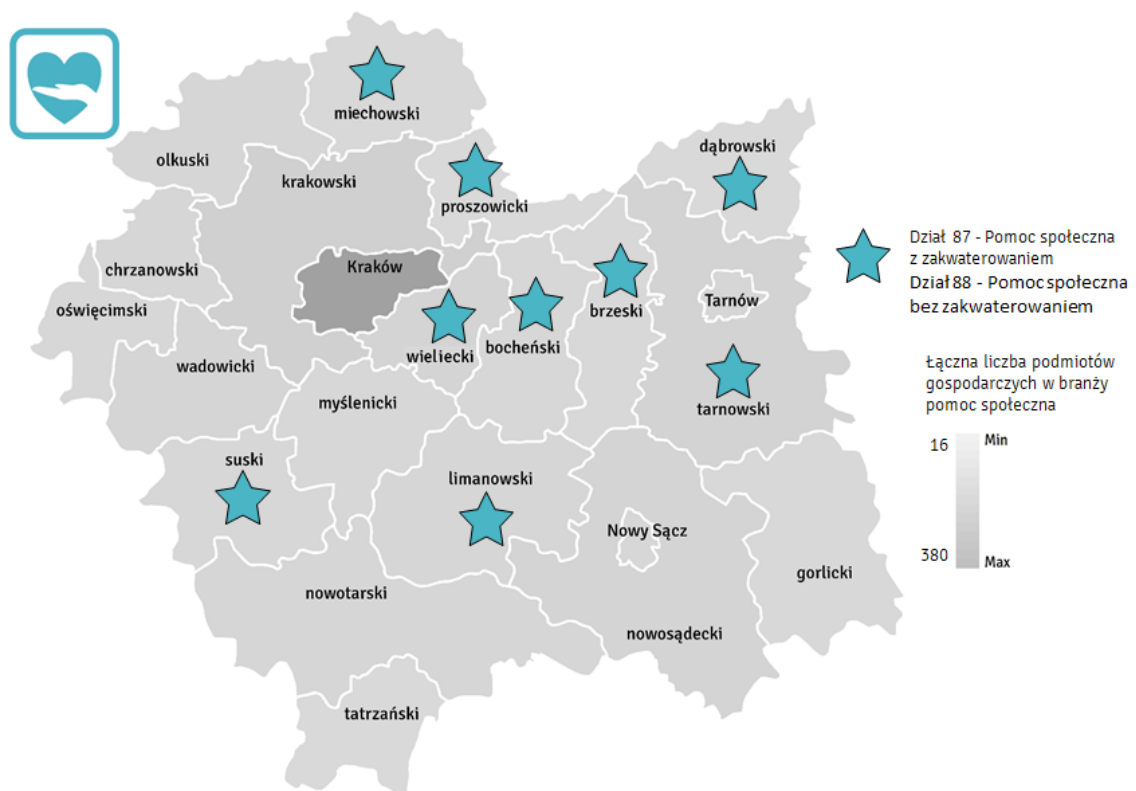
W województwie małopolskim odnotowano 1 156 podmiotów należących do wymienionych działów PKD. Zdecydowanie największa liczba spośród nich znajdowała się w Krakowie (380 podmiotów). Wnioskować można, że tak liczne nagromadzenie podmiotów tej branży w Krakowie związane jest z dużą populacją tego miasta, a zatem większym zapotrzebowaniem na świadczenie usług wymienionej branży oraz większą liczbą beneficjen-

⁶ PKD 87 – 228, PKD 88 – 928.

tów pomocy społecznej⁷. Natomiast najmniejsza liczba podmiotów występowała w powiecie tatrzańskim - 16. W tabeli przedstawiono także, jaki udział stanowiły podmioty gospodarcze wśród ogółu podmiotów na terenie poszczególnych powiatów. Dla wymienionych powyżej działów PKD obserwuje się największy procentowy udział wśród ogółu podmiotów w przypadku powiatu miechowskiego (0,58%), a najmniejszy w powiecie tatrzańskim (0,16%).

Na mapie zaprezentowano podmioty branży pomoc społeczna według działów PKD. Przedstawiono powiaty wiodące pod względem liczby podmiotów z uwzględnieniem działów PKD, do których należą. Jednostki zaklasyfikowane do działu PKD 87 – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz działu PKD 88 – Pomoc społeczna bez zakwaterowania dominowały w powiatach: miechowskim, proszowickim, dąbrowskim, brzeskim, bocheńskim, wielickim, tarnowskim, suskim oraz limanowskim. Za wyróżniające się działy PKD w branży pomoc społeczna w danym powiecie uznano takie, w których udział podmiotów gospodarczych był wyższy niż udział w skali województwa małopolskiego, powiększony o połowę odchylenia standardowego tych wartości dla wszystkich powiatów. Natomiast w powiatach: olkuskim, krakowskim, chrzanowskim, oświęcimskim, wadowickim, myślenickim, nowotarskim, tatrzańskim, nowosądeckim, gorlickim oraz miastach Kraków i Nowy Sącz liczba podmiotów nie przekraczała przeciętnej.

Mapa 1. Podmioty gospodarcze branży pomoc społeczna według działów PKD w 2017 roku z uwzględnieniem podmiotów wyróżniających się w poszczególnych powiatach

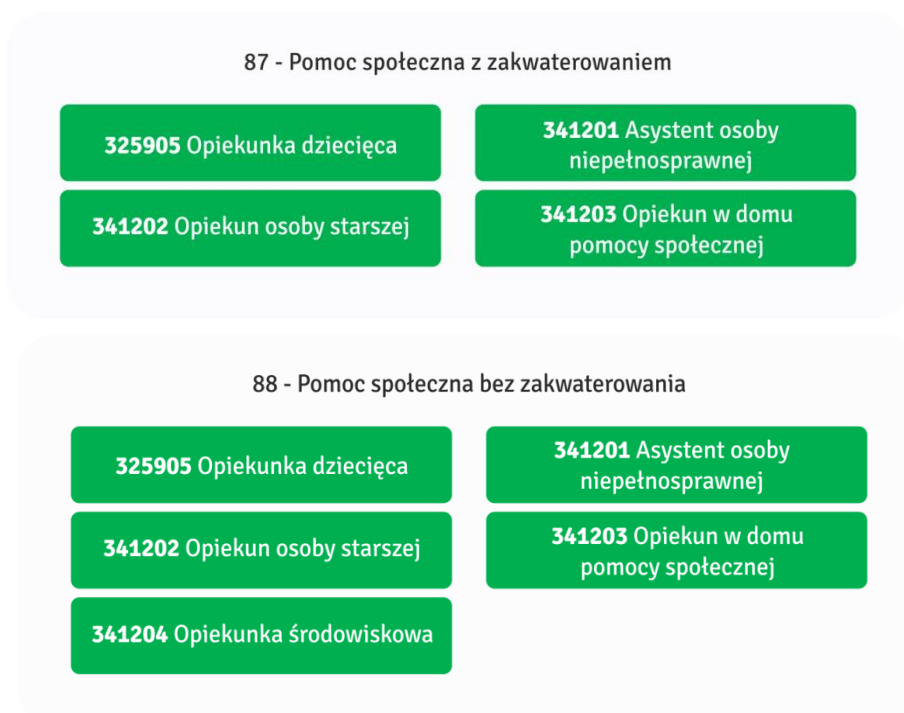
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

⁷ W mieście Kraków w roku 2017 odnotowano liczbę 767 348 mieszkańców, co sprawia, że miasto to jest najbardziej zaludnione w województwie małopolskim. Źródło: <https://bd.stat.gov.pl/>, [dostęp: 30.05.2018].

Kształcenie w branży pomoc społeczna

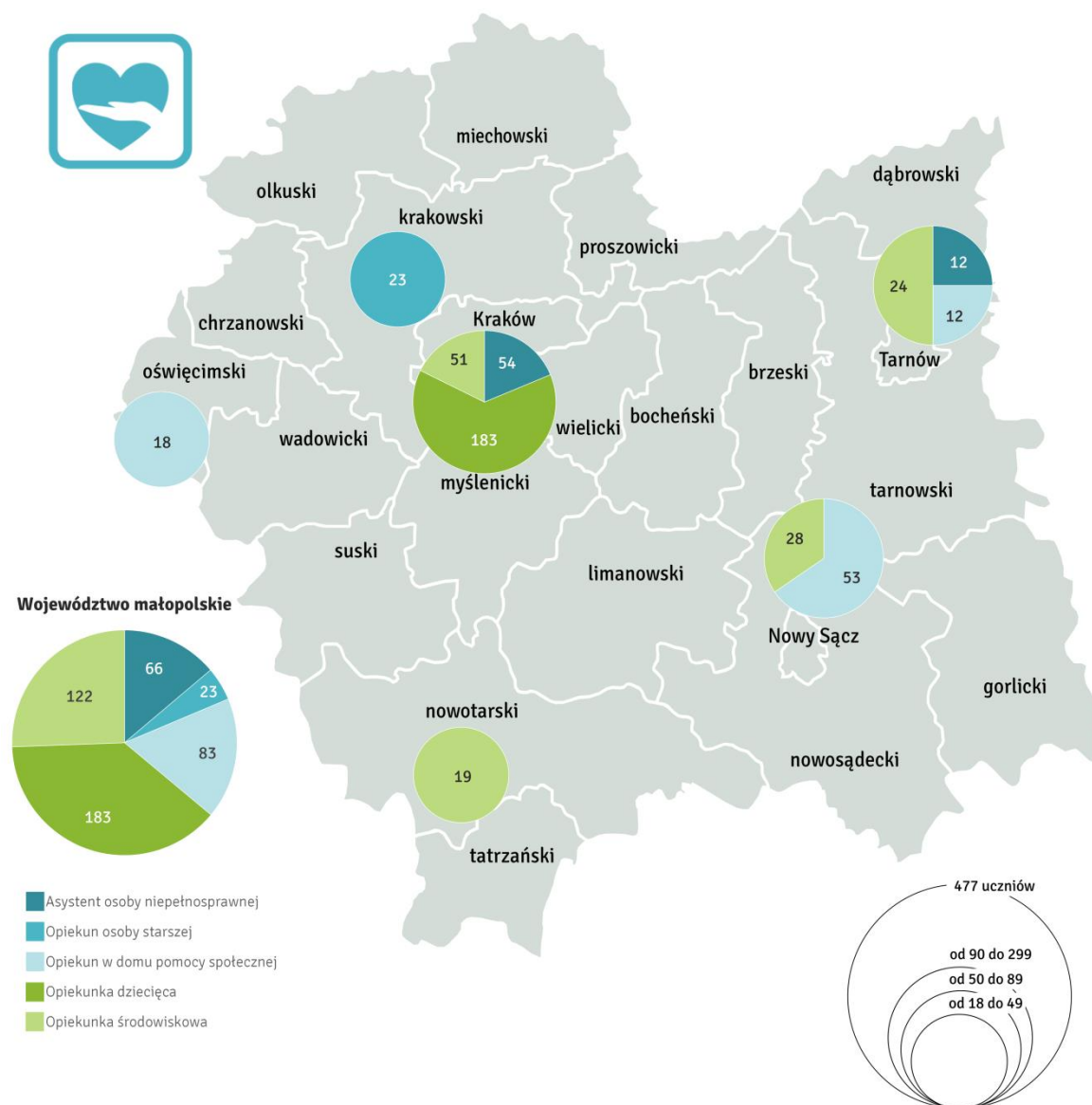
Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE) w branży pomoc społeczna wyróżnił 5 zawodów. Poniższe zestawienie prezentuje przyporządkowanie zawodów branży pomoc społeczna do wybranych dla potrzeb realizacji niniejszego badania działów PKD. Do działu PKD 87 – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem zaliczono 4 zawody, a do działu PKD 88 – Pomoc społeczna bez zakwaterowania – 5 zawodów. W zależności od działu PKD niektóre zawody zostały przyporządkowane do więcej niż 1 działu PKD.

Rysunek 2. Zawody branży pomoc społeczna według działów PKD

Źródło: Opracowanie własne

Analizie poddano liczbę uczniów w zawodach branży pomoc społeczna w poszczególnych powiatach województwa małopolskiego w roku szkolnym 2017/2018. W zawodach branży pomoc społeczna uczyło się 477 osób. W województwie małopolskim w branży pomoc społeczna najwięcej uczniów podjęło naukę w zawodzie **opiekunka dziecięca** (188 osób). Należy zauważyć, że kształcenie w tym zawodzie odbywało się tylko w Krakowie. W następnej kolejności najwięcej uczniów kształciło się w zawodzie **opiekunka środowiskowa**, z czego najwięcej w Krakowie (51 osób). Naukę w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** pobierało 53 uczniów z Nowego Sącza, 18 z powiatu oświęcimskiego oraz 12 z Tarnowa. W zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** kształcenie odbywało się w Krakowie (54 uczniów) oraz w Tarnowie, gdzie naukę odbywało 12 osób. Tylko w powiecie krakowskim odbywała się edukacja w zawodzie **opiekun osoby starszej** (23 uczniów). W mieście Kraków oraz Tarnów odbywała się edukacja w 3 zawodach omawianej branży. Pozostałe powiaty kształcące w zawodach branży pomoc społeczna to: krakowski, nowotarski i oświęcimski, gdzie odbywało się kształcenie tylko w jednym wybranym zawodzie z branży, natomiast w Nowym Sączu były to dwa zawody.

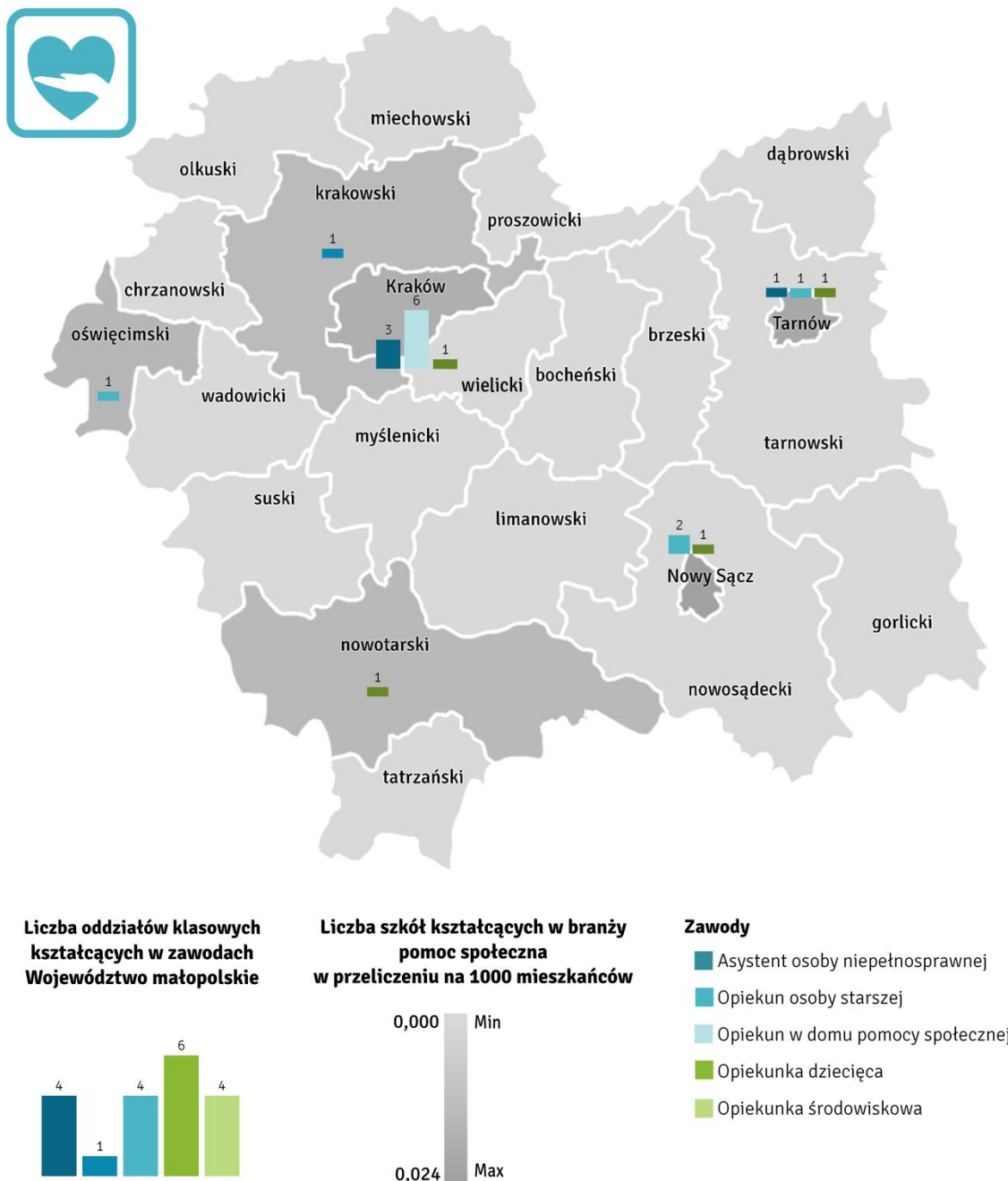
Mapa 2. Liczba uczniów w zawodach branży pomoc społeczna w poszczególnych powiatach w roku szkolnym 2017/2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO

Kolejna mapa prezentuje liczbę szkół kształcących w zawodach branży pomoc społeczna w danym powiecie w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. Najwięcej szkół w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców znajdowało się w miastach Nowy Sącz (0,024) oraz Tarnów (0,018), natomiast najmniej – w powiecie krakowskim (0,004). W powiatach: olkuskim, mięchowskim, proszowickim, brzeskim, dąbrowskim, tarnowskim, gorlickim, nowosądeckim, limanowskim, bocheńskim, wielickim, tatrzańskim, suskim, myślenickim, wadowickim oraz chrzanowskim nie było szkół kształcących w zawodach branży pomoc społeczna. Łączna liczba szkół kształcących w zawodach omawianej branży wynosiła 17. Najwięcej szkół kształciło w zawodzie **opiekunka dziecięca** i znajdowało się w Krakowie (6 oddziałów klasowych). Należy zauważyć, że w tym zawodzie odbywała się edukacja tylko w Krakowie. W przypadku zawodu **asystent osoby niepełnosprawnej** występują 3 oddziały w Krakowie oraz 1 w Tarnowie. Zawód **opiekunka środowiskowa** kształcony był w 1 oddziale w powiecie nowotarskim oraz miastach Kraków, Nowy Sącz oraz Tarnów. Kształcenie w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej**

odbywało się w 2 oddziałach klasowych w Nowym Sączu oraz po 1 w Tarnowie i powiecie oświęcimskim. Na terenie powiatu krakowskiego zlokalizowana była 1 szkoła, która kształciła w zawodzie **opiekun osoby starszej**. Najwięcej oddziałów tj. 10 znajdowało się w Krakowie.

Mapa 3. Liczba oddziałów klasowych kształcących w zawodach branży pomoc społeczna w 2017 roku w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców

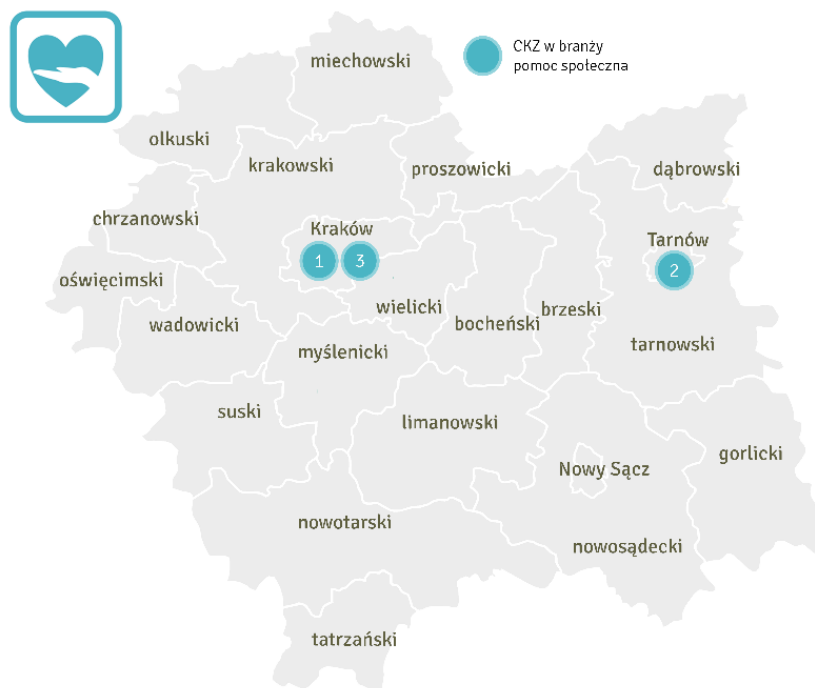
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO

Centra Kompetencji Zawodowych

W województwie małopolskim utworzono następujące CKZ⁸, w których można się kształcić w poszczególnych zawodach branży pomoc społeczna:

1. CKZ w obszarze zawodów związanych z ochroną zdrowia i pomocą społeczną – obejmuje uczniów placówek kształcenia zawodowego i ustawicznego z obszaru Metropolii Krakowskiej, 10 uczniów niewidomych i/lub słabowidzących kształcących się na kierunku **technik masażysta** oraz 5 nauczycieli kształcenia zawodowego z obszaru Metropolii Krakowskiej.
2. CKZ w sektorze tzw. białej gospodarki w Tarnowie składającego się Policealnej Szkoły Zawodowej SIGMA w Tarnowie, która kształci w zawodach: **asystent osoby niepełnosprawnej, opiekun osoby starszej**.
3. CKZ Województwa Małopolskiego w branży medyczno-społecznej składającego się z Krakowskiej Medycznej Szkoły Policealnej im. Stanisława Leszczyńskiej nr 1 w Krakowie, Zespołu Jednostek Edukacyjnych Województwa Małopolskiego w Krakowie, w którym funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego oraz Szkoły Policealnej Integracyjnej Masażu Leczniczego Nr 2 w Krakowie, a swoją ofertą obejmie uczniów/słuchaczy Szkoły Policealnej Pracowników Służb Medycznych i Społecznych im. Jadwigi Wołskiej w Nowym Sączu oraz Zespołu Jednostek Edukacyjnych Województwa Małopolskiego w Gorlicach, gdzie kształci się w zawodach: **opiekunka dziecięca, opiekun w domu pomocy społecznej, opiekunka środowiskowa**.

Mapa 4. Centra Kompetencji Zawodowych w branży pomoc społeczna w województwie małopolskim (numery na mapie odpowiadają numerom CKZ wyróżnionych powyżej)

Źródło: Opracowanie własne

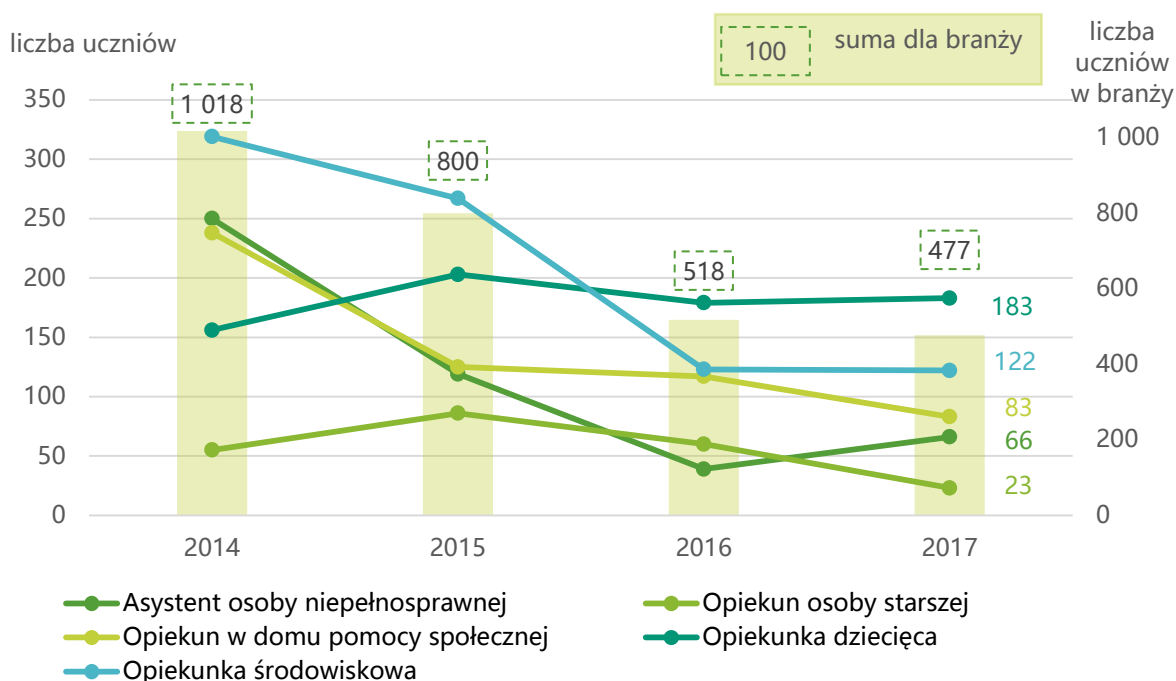
⁸ CKZ umożliwiają uzyskanie lub uzupełnienie kwalifikacji zawodowych w danym zawodzie. Na kwalifikacyjnych kursach zawodowych osoby dorosłe będą mogły uzyskać bezpłatnie kwalifikacje zawodowe i dyplom technika w danym zawodzie.

Zawody

Kształcenie w zawodach branży pomoc społeczna

Liczba uczniów kształcących się w branży pomoc społeczna na przestrzeni analizowanych lat spadała. Obserwacja dynamiki zmian liczby uczniów w zawodach branży w okresie 2014–2017 wskazuje na wzrost zainteresowania kształceniem w profesji **opiekunka dziecięca** (przyrost o 17% w stosunku do roku 2014). Wzrost zainteresowania wynika z faktu, iż w ostatnim czasie powstało wiele żłobków i przedszkoli, wobec czego występuje wzmożone zapotrzebowanie na osoby posiadające ten zawód. Znacznemu zmniejszeniu uległa liczba osób pobierających naukę w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** (spadek o 74%), **opiekun w domu pomocy społecznej** (spadek o 65%), **opiekunka środowiskowa** (spadek o 62%) i **opiekun osoby starszej** (spadek o 58%).

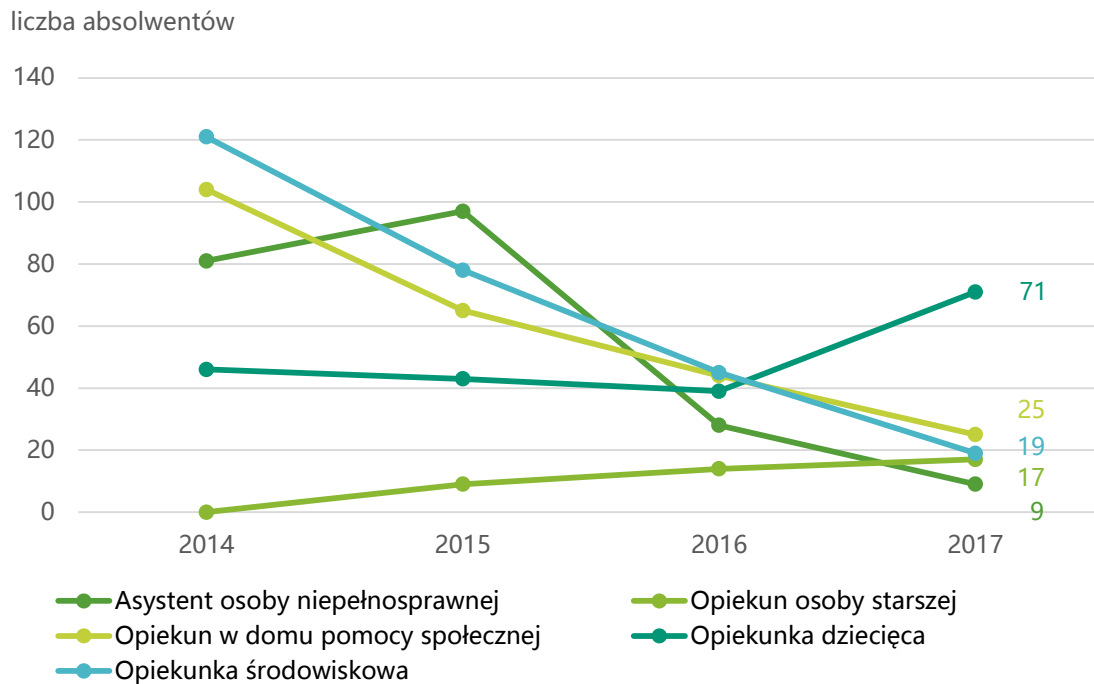
Wykres 1. Liczba uczniów w zawodach branży pomoc społeczna w latach 2014–2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO

Kształcenie w większości zawodów z branży pomoc społeczna oferowane jest w niewielkiej liczbie szkół policealnych na terenie województwa małopolskiego, co przekłada się na zmniejszającą się liczbę uczniów podejmujących kształcenie w tych profesjach. Wzrost liczby uczniów kształcących się w zawodzie **opiekunka dziecięca** może wynikać z większego zapotrzebowania na pracę osób z tą profesją, co przekłada się na otwieranie kolejnych oddziałów.

W branży pomoc społeczna w ciągu 4 lat liczba absolwentów zmniejszyła się w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** (spadek o 89%), **opiekunka środowiskowa** (spadek o 84%), **opiekun w domu pomocy społecznej** (spadek o 76%). Wzrosła natomiast liczba absolwentów w profesji **opiekunka dziecięca** (przyrost o 54%). Od 2015 roku wzrastała także liczba osób zdających egzamin zawodowy w zawodzie **opiekuna osoby starszej**.

Wykres 2. Liczba absolwentów w zawodach branży pomoc społeczna w latach 2014–2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO

W branży pomoc społeczna liczba absolwentów jest ściśle związana z liczbą osób podejmujących kształcenie w danym zawodzie. W przypadku zawodów, które cieszą się mniejszą popularnością wśród uczniów, tj. **opiekun w domu pomocy społecznej**, **opiekunka środowiskowa**, **opiekun osoby starszej** i **asystent osoby niepełnosprawnej**, obserwujemy spadek liczby absolwentów. W przypadku zawodu **opiekunka dziecięca** wzrost liczby uczniów kształcących się w tej profesji przełożył się na większą liczbę absolwentów.

Kształcenie w zawodach branży pomoc społeczna może odbywać się w szkołach policealnych o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku. Ustawodawca dopuszcza zdobycie wykształcenia także poprzez odbycie kwalifikacyjnego kursu zawodowego⁹.

Edukacja we wszystkich zawodach branży pomoc społeczna w roku szkolnym 2017/2018 oferowana jest przez szkoły policealne. **Opiekun medyczny** miał możliwość kształcenia się w 6 szkołach policealnych. W 4 szkołach mogli kształcić się **asystent osoby niepełnosprawnej**, **opiekun w domu pomocy społecznej** oraz **opiekunka środowiskowa**. Tylko w 1 szkole prowadzone były zajęcia dla **opiekuna osoby starszej**¹⁰.

⁹ Kwalifikacyjny kurs zawodowy to kurs prowadzony według programu nauczania uwzględniającego podstawę programową kształcenia w zawodach w zakresie 1 kwalifikacji. Minimalna liczba godzin kształcenia na tym kursie jest równa minimalnej liczbie godzin kształcenia zawodowego określonej w podstawie programowej kształcenia w zawodach dla danej kwalifikacji.

¹⁰ Kilku zawodów jednocześnie można nauczać w tych samych technikach, zespołach szkół, CKZ. Zatem nie powinno się sumować liczby szkół wskazanych w opisie.

Tabela 4. Szkoły ponadpodstawowej, kształcące w zawodach branży pomocy społecznej wraz z liczbą placówek w województwie małopolskim w roku szkolnym 2017/2018

NAZWA ZAWODU	TYP SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ W KTÓREJ ODBYWA SIĘ KSZTAŁCENIE W ZAWODZIE WRAZ Z LICZBĄ PLACÓWEK W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM W ROKU SZKOLNYM 2017/2018				
	BS I	BS II ¹¹	TECHNIKUM	SZKOŁA POLICEALNA O OKRESIE NAUCZANIA NIE DŁUŻSZYM NIŻ 2,5 ROKU (LICZBA LAT KSZTAŁCENIA)	KWALIFIKACYJNE KURSY ZAWODOWE
Asystent osoby niepełnosprawnej				(1) - 4	X
Opiekun osoby starszej				(2) - 1	
Opiekun w domu pomocy społecznej				(2) - 4	
Opiekunka dziecięca				(2) - 6	
Opiekunka środowiskowa				(2) - 4	X

X – w przypadku kwalifikacyjnych kursów zawodowych (KKZ) wskazano jedynie możliwość zdobycia zawodu w tym trybie kształcenia bez wskazywania liczby placówek oferujących kształcenie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych SIO

W tabeli 5 zestawiono kwalifikacje zawodowe składające się na dany zawód wraz z efektami kształcenia. Wszystkie zawody z branży pomocy społecznej składają się z 1 kwalifikacji zawodowej. Opis każdego zawodu w odniesieniu do kwalifikacji zawodowych oraz efektów kształcenia został zaprezentowany w rozdziale kwalifikacje i kompetencje.

Tabela 5. Kwalifikacje zawodowe oraz efekty kształcenia w zawodach branży pomocy społecznej

NAZWA ZAWODU	KWALIFIKACJE ZAWODOWE	EFEKTY KSZTAŁCENIA
Asystent osoby niepełnosprawnej	K1 Udzielanie pomocy i organizacja wsparcia osobie niepełnosprawnej	Organizowanie pracy z osobą niepełnosprawną Wykonywanie czynności opiekuńczych Aktywizowanie osoby niepełnosprawnej do samodzielności życiowej Wspieranie osoby niepełnosprawnej w trudnych sytuacjach życiowych
Opiekun osoby starszej	K1 Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej	Organizowanie prac opiekuńczo-wspierających u osoby starszej Wykonywanie czynności opiekuńczo-wspierających u osoby starszej Aktywizowanie osoby starszej do samodzielności życiowej Współpraca z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej
Opiekun w domu pomocy społecznej	K1 Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie podopiecznej	Organizowanie prac opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej Wykonywanie czynności opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej Aktywizowanie osoby podopiecznej do samodzielności życiowej
Opiekunka dziecięca	K1 Świadczenie usług opiekuńczych i wspomagających rozwój dziecka	Pielęgnowanie dziecka zdrowego Pielęgnowanie dziecka chorego i niepełnosprawnego Wychowanie i edukowanie dziecka Rozwijanie wrażliwości artystycznej dziecka
Opiekunka środowiskowa	K1 Świadczenie usług opiekuńczych	Organizowanie prac opiekuńczych Wykonywanie czynności opiekuńczych i pielęgnacyjnych Aktywizowanie osoby podopiecznej do samodzielności życiowej

Źródło: Opracowanie własne

¹¹ Kształcenie w BS II rozpocznie się od 1.09.2020 r. (art. 173 ust. 1 p.w.p.o.). BS II jest przeznaczona dla absolwentów BS I – mogą rozpocząć w niej naukę w roku szkolnym bezpośrednio następującym po roku szkolnym, w którym ukończyli BS I (art. 135 ust. 2 pr. ośw.). Tylko w wyjątkowych wypadkach, uniemożliwiających ubieganie się o przyjęcie do I klasy BS II, albo w przypadku, gdy kandydat nie został przyjęty rok wcześniej z powodu braku wolnych miejsc, można przyjąć go rok później (art. 135 ust. 3 pr. ośw.).

W branży pomoc społeczna kształcenie **opiekunów osób starszych, opiekunów w domu pomocy społecznej** czy **opiekunów środowiskowych** w krajach niemieckojęzycznych obejmuje cykl dualny, gdzie w części teoretycznej uczniowie pozyskują podstawową wiedzę medyczną, w części praktycznej uczą się podstawowych zabiegów terapeutycznych, diagnostyki oraz projektowania procesu opieki. Należy dodać, iż kształcenie w tych zawodach w Polsce realizowane jest w zarówno poprzez zajęcia praktyczne, jak i teoretyczne¹².

Rynek pracy w zawodach branży pomoc społeczna

Analiza danych dotyczących bezrobocia w zawodach branży pomocy społecznej w 2017 roku wskazuje, że liczba bezrobotnych w porównaniu do roku 2015 maleje. W zawodzie **opiekuna osoby starszej** na koniec roku zarejestrowanych było 89 bezrobotnych, **opiekuna dziecięcego** – 79. Jednocześnie najwięcej ofert pracy kierowanych było do osób reprezentujących właśnie te zawody. Aż 5-krotnie więcej ofert pracy w stosunku do napływu bezrobotnych skierowanych było do **opiekunów osoby starszej**. W każdym z zawodów było więcej ofert pracy niż bezrobotnych. Spadek liczby bezrobotnych w stosunku do 2015 roku został odnotowany w zawodzie **opiekuna środowiskowego** (53%), **asystenta osoby niepełnosprawnej** (44%), **opiekuna w domu pomocy społecznej** (30%) oraz **opiekuna środowiskowego** (29%), natomiast wzrosła liczba osób bezrobotnych w profesji **opiekuna osoby starszej** (11%).

Tabela 6. Bezrobocie według zawodów branży pomocy społecznej w województwie małopolskim w 2017 roku

KOD ZAWODU	NAZWA ZAWODU	NAPLYW BEZROBOTNYCH W CIĄGU ROKU	LICZBA OSÓB ZAREJESTROWANYCH W PUP - STAN NA KONIEC ROKU	NAPLYW OFERT PRACY W CIĄGU ROKU	LICZBA OFERT PRACY ZGŁOSZONYCH DO PUP - STAN NA KONIEC ROKU	ZMIANA LICZBY OSÓB BEZROBOTNYCH 2017/2015
341201	Asystent osoby niepełnosprawnej	24	19	46	1	-44%
341202	Opiekun osoby starszej	142	89	708	96	11%
341203	Opiekun w domu pomocy społecznej	78	66	125	9	-30%
325905	Opiekunka dziecięca	120	79	205	4	-29%
341204	Opiekunka środowiskowa	19	24	40	2	-53%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP

Wynagrodzenia w zawodach branży pomoc społeczna przedstawia kolejna tabela. Zarobki w badanym obszarze są niższe od średnich wynagrodzeń ogółem. Statystycznie **asystent osoby niepełnosprawnej, opiekun osoby starszej, opiekun w domu pomocy społecznej** oraz **opiekunka środowiskowa** zarabiają tyle samo (3 503 zł brutto). Najniższe wynagrodzenie odnotowano dla zawodu **opiekunka dziecięca** (3 104 zł brutto). Średnio każdy pracownik w obszarze pomoc społeczna odnotował przyrost poziomu wynagrodzenia względem 2014 roku. Największy wzrost wynagrodzenia dotyczy profesji **opiekunka dziecięca** (18%).

¹² Niniejszy podrozdział został opracowany w oparciu o materiały źródłowe znajdujące się na stronach: www.ausbildung.de; www.aubi-plus.de; www.azubi.de; www.ams.at/ausbildung; www.karriere.at [dostęp 29.05.2018].

Tabela 7. Wynagrodzenia w zawodach branży pomocy społecznej w latach 2014 i 2016

KOD ZAWODU	NAZWA ZAWODU	GRUPY ELEMENTARNE WG KZiS ¹³	ŚREDNIE WYNAGRODZENIE W ZŁ BRUTTO	ZMIANA 2016/2014	ODCHYLENIA OD ŚREDNIEJ WYNAGRODZEŃ OGÓLEM 2016
341201	Asystent osoby niepełnosprawnej	Pracownicy wsparcia rodziny, pomocy społecznej	3 503	9%	-16%
341202	Opiekun osoby starszej				
341203	Opiekun w domu pomocy społecznej				
341204	Opiekunka środowiskowa				
325905	Opiekunka dziecięca	Średni personel do spraw zdrowia gdzie indziej niesklasyfikowani	3 104	18%	-26%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejna tabela przedstawia zawody z branży ochrona zdrowia w ujęciu klasyfikacji wykorzystywanych w innych projektach do opisu przyszłej sytuacji w zawodach - „Prognozowanie zatrudnienia” oraz „Barometr zawodów”. Dodatkowo na podstawie danych o ofertach pracy w Internecie zaprezentowana została informacja o stanowiskach pracy, które mogą być obsadzone przez osoby, które uzyskały dany zawód.

¹³ Dane określone na podstawie dużych grup zawodów (2-cyfrowy symbol) wg KZiS, a gdy nie były dostępne dane na poziomie dużych grup zawodów wykorzystano wielkie grupy zawodów (jedenocyfrowy symbol) wg KZiS.

Tabela 8. Zawody branży pomocy społecznej w ujęciu klasyfikacji wykorzystywanych w opracowaniu

KOD ZAWODU	NAZWA ZAWODU	PROGNOZOWANIE ZATRUDNIENIA WG DUŻYCH GRUP ZAWODÓW WG KZIS	BAROMETR ZAWODÓW	STANOWISKO PRACY
341201	Asystent osoby niepełnosprawnej	34- Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny	opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	asystent osoby niepełnosprawnej
341202	Opiekun osoby starszej	34- Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny	opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	opiekun osoby starszej
				opiekun w domu spokojnej starości
341203	Opiekun w domu pomocy społecznej	34- Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny	opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	opiekun w domu pomocy społecznej
				opiekun w domu spokojnej starości
				pracownik hospicjum
325905	Opiekunka dziecięca	32- Średni personel do spraw zdrowia	opiekunki dziecięce	animatorka czasu wolnego
				pracownik żłobka
				opiekunka dziecięca
				opiekunka w domu matki i dziecka
341204	Opiekunka środowiskowa	34- Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych, kultury i pokrewny	opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	asystent rodziny
				opiekunka środowiskowa
				pracownik domu opieki społecznej
				pracownik oddziału szpitalnego opieki długoterminowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z barometr.zawodow.pl, <http://np.prognozowaniezatrudnienia.pln> oraz danych o ofertach pracy

Z indywidualnych wywiadów pogłębionych wynika, iż kluczowymi zawodami, bez których branża pomoc społeczna nie mogłaby istnieć, są: opiekun osób starszych, opiekun, asystent, psycholog i wychowawca¹⁴.

Do analizy danych prognozowanego zatrudnienia przyjęto oznaczenia zawarte w tabeli 9. Procentowy wzrost w prognozie zatrudnienia podzielono na 5 klas, którym przyporządkowano skalę zmian (odpowiednio: duży wzrost, wzrost, brak zmian, spadek, duży spadek) oraz oznaczenie.

Tabela 9. Metoda interpretacji danych

ZMIANA %	SKALA ZMIAN	OZNACZENIE
>15	duży wzrost	
od 3 do 15	wzrost	
od -3 do 3	brak zmian	
od -15 do -3	spadek	
<-15	duży spadek	

Źródło: Opracowanie własne

¹⁴ Opracowano na podstawie badań jakościowych IDI.

Zgodnie z prognozą zatrudnienia do 2022 roku grupie zawodowej 3 – Technicy i inny średni personel - nastąpi spadek zapotrzebowania na pracowników. Spadek zatrudnienia prognozuje się na poziomie 14%. W tej grupie znajdują się wszystkie zawody branży pomocy społecznej tj. **opiekunka dziecięca, asystent osoby niepełnosprawnej, opiekun osoby starszej, opiekun w domu pomocy społecznej i opiekunka środowiskowa**¹⁵.

Tabela 10. Prognoza zatrudnienia do 2022 roku według grup zawodowych

PROGNOZOWANIE ZA- TRUDNIENIA WG DUŻYCH GRUP ZAWODÓW WG KZiS 16	NAZWA ZAWODU	2013	2022	2022	SKALA ZMIAN
		TYS. OSÓB	TYS. OSÓB	2013 = 100	
3- Technicy i inny średni personel	Opiekunka dziecięca	126,89	109,68	86%	
	Asystent osoby niepełnosprawnej				
	Opiekun osoby starszej				
	Opiekun w domu pomocy społecznej				
	Opiekunka środowiskowa				

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://np.prognozowaniezatrudnienia>

Z badania „Barometr zawodów”, które opisuje sytuację na rynku pracy oraz prognozuje zapotrzebowanie na zawody w 2018 roku wynika, iż deficyt osób poszukujących pracy wystąpi w grupach zawodów opiekunów osób starszych lub niepełnosprawnych (powiat miechowski, olkuski, krakowski, wadowicki, wielicki, bocheński, tarnowski, tatrzański, Nowy Sącz i Tarnów), opiekunów dziecięcych (powiat miechowski, olkuski, krakowski, wielicki, tarnowski, Kraków, Tarnów i Nowy Sącz). Natomiast duży deficyt odnotują opiekunowie osób starszych i niepełnosprawnych w Krakowie.

Nadwyżka osób poszukujących pracy w branży pomocy społecznej dotyczy grupy zawodowej opiekunów dziecięcych dla powiatu gorlickiego.

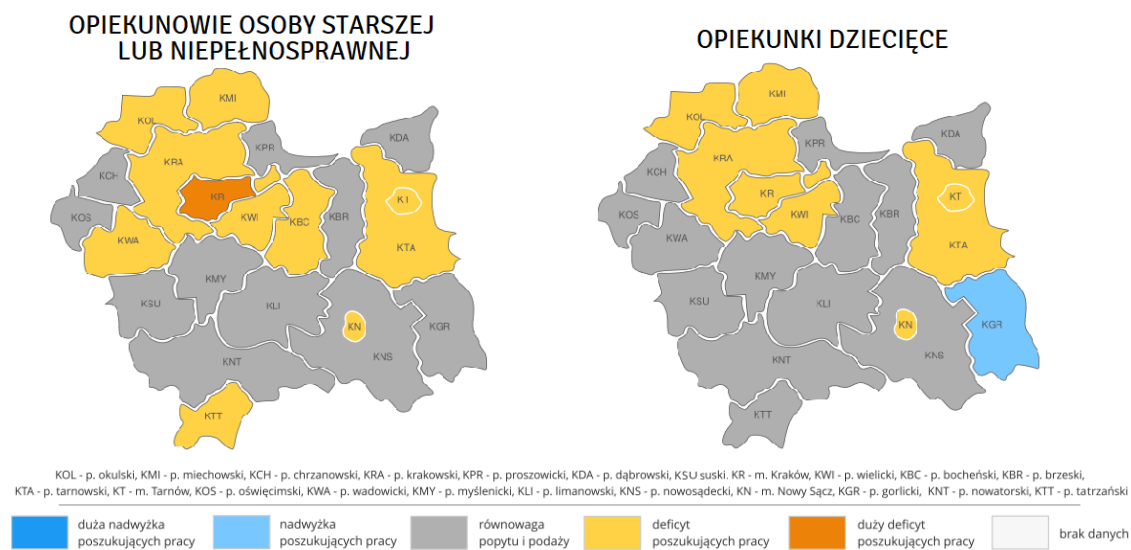
¹⁵ <http://np.prognozowaniezatrudnienia.pl>, dostęp: 8.05.2018.

¹⁶ Dane określone na podstawie dużych grup zawodów (2-cyfrowy symbol) wg KZiS, a gdy nie były dostępne dane na poziomie dużych grup zawodów wykorzystano wielkie grupy zawodów (jednocyfrowy symbol) wg KZiS.

Mapa 5. Prognoza zapotrzebowania na pracowników w województwie małopolskim w 2018 roku

Prognoza na 2018, województwo małopolskie

Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców

Źródło: <https://barometrzasowodow.pl/>

Analizując deklaracje respondentów w kontekście obecnego i przyszłego zapotrzebowania na zawody w branży ochrona zdrowia wywnioskowano, iż obecnie największe zapotrzebowanie na małopolskim rynku pracy dotyczy zawodu **opiekunka środowiskowa** (53% wskazań), **asystent osoby niepełnosprawnej** (40%) oraz **opiekun osoby starszej** (30%). Tendencja ta wynika z opisywanych zmian zachodzących w społeczeństwie, co przekłada się na rosnące zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników. Odzwierciedlenie tej sytuacji widać również w rosnącym zapotrzebowaniu na świadczenie usług opiekuńczych w środowisku podopiecznego. Najmniejsze zapotrzebowanie dotyczy zawodów: **opiekun w domu pomocy społecznej** (15%) oraz **opiekunka dziecięca** (3%). W opinii respondentów za 5 lat największe zapotrzebowanie będzie dotyczyło zawodu **opiekun osoby starszej** (25%). Duże zapotrzebowanie dotyczyć będzie także zawodów: **asystent osoby niepełnosprawnej** (18%) oraz **opiekunka środowiskowa** (15%).

Tabela 11. Zapotrzebowanie na zawody w opinii pracodawców¹⁷

Zawody	Obecnie	Za 5 lat
Asystent osoby niepełnosprawnej	40%	18%
Opiekun osoby starszej	30%	25%
Opiekun w domu pomocy społecznej	15%	10%
Opiekunka dziecięca	3%	0%
Opiekunka środowiskowa	53%	15%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego

¹⁷ Wartości w tabeli oznaczają odsetek wskazań respondentów dotyczący zapotrzebowania na poszczególne zawody.

Bilans zawodów

Asystent osoby niepełnosprawnej może ubiegać się o zatrudnienie w firmach, których działalność klasyfikowana jest jako pomoc społeczna z zakwaterowaniem (dział 87 PKD) lub pomoc społeczna bez zakwaterowania (dział 88 PKD). Większość podmiotów prowadzących tego typu działalność mieści się w Krakowie. Kształcenie w tym kierunku również koncentruje się w stolicy Małopolski. W ostatnich latach zmniejszyła się liczba absolwentów, co może świadczyć o coraz mniejszym zainteresowaniu młodzieży tym zawodem. Na małopolskim rynku pracy występuje jednak duże zapotrzebowanie na **asystentów osoby niepełnosprawnej**. Deklaracje te potwierdza „Barometr zawodów”, który wskazuje na występujący w wielu powiatach deficyt osób poszukujących pracy w tym zawodzie. Pozytywne perspektywy dotyczące tego zawodu związane są także ze spadkiem liczby osób bezrobotnych w tym zawodzie oraz ze wzrostem średniego wynagrodzenia.

Uzyskanie kwalifikacji zawodowych w profesji **opiekun osoby starszej** umożliwi absolwentom podjęcie pracy w przedsiębiorstwach, których działalność określana jest jako pomoc społeczna z zakwaterowaniem (dział 87 PKD) lub bez zakwaterowania (dział 88 PKD). Przedsiębiorstwa o takim profilu działalności gromadzą się przede wszystkim w stolicy Małopolski. Kształcenie w tym zawodzie odbywa się jednak tylko w powiecie krakowskim. Liczba absolwentów rokrocznie wzrasta, co może świadczyć o wzrastającym zainteresowaniu młodzieży tym zawodem. Ukończenie tego kierunku kształcenia umożliwia podjęcie pracy na stanowisku opiekuna osoby starszej bądź opiekuna w domu spokojnej starości. Pracodawcy zgłaszają wysokie zapotrzebowanie na **opiekunów osób starszych**, czego potwierdzeniem jest „Barometr zawodów”, według którego w wielu powiatach województwa występuje deficyt osób posiadających ten zawód. Na przestrzeni ostatnich lat odnotowano jednak wzrost liczby osób bezrobotnych z tym zawodem.

Ukończenie kształcenia w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** umożliwia podjęcia pracy na stanowisku pracownika hospicjum bądź opiekuna w domu spokojnej starości lub domu pomocy społecznej. Osoby posiadające ten zawód zatrudniane są w podmiotach, które klasyfikowane są do działu 87 PKD – Pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz 88 PKD – Pomoc społeczna bez zakwaterowania. Przedsiębiorstwa o takim profilu działalności koncentrują się w szczególności w Krakowie. Szkoły kształcące w tym kierunku znajdują się natomiast w Nowym Sączu, Tarnowie oraz powiecie oświęcimskim. Każdego roku coraz mniej osób kończy kształcenie w tym zawodzie, co może oznaczać spadek zainteresowania tym zawodem wśród młodzieży. Pracodawcy zgłaszają zapotrzebowanie dotyczące zawodu **opiekun w domu pomocy społecznej**, aczkolwiek nie jest ono zbyt wysokie. Przeciętne wynagrodzenie w tym zawodzie wzrosło w ostatnich latach. Z kolei liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się w przypadku tej profesji.

Osoby posiadające zawód **opiekunka dziecięca** mogą ubiegać się o zatrudnienie w firmach, których działalność klasyfikowana jest jako pomoc społeczna z zakwaterowaniem (dział 87 PKD) bądź pomoc społeczna bez zakwaterowania (dział 88 PKD). Szczególną koncentrację podmiotów o takim profilu działalności dostrzega się w Krakowie. Co istotne, kształcenie w tym kierunku występuje tylko w stolicy województwa. Wśród wszystkich analizowanych w ramach branży zawodów, w ostatnich dwóch latach kształcenie w zawodzie **opiekunka dziecięca** cieszyło się największym zainteresowaniem wśród uczniów. Z kolei pracodawcy zgłaszają znikome zapotrzebowanie na osoby posiadające ten zawód i nie przewidują, aby za 5 lat takie zapotrzebowanie również miało miejsce. **Opiekunka dziecięca** może podjąć pracę na takich stanowiskach jak np. animatorka czasu wolnego, pracownik żłobka, opiekunka dziecięca oraz opiekunka w domu matki i dziecka.

Zawód **opiekunka środowiskowa** nieodłącznie związany jest z aktywnością klasyfikowaną jako pomoc społeczna bez zakwaterowania (dział 88 PKD). Podmioty zajmujące się działalnością tego typu znajdują się

w głównej mierze w Krakowie. Kształcenie w tym zawodzie odbywa się w powiecie nowotarskim oraz w największych miastach Małopolski. Na przestrzeni ostatnich lat zmniejszyła się liczba uczniów oraz absolwentów, co

z kolei może świadczyć o zmniejszającym się zainteresowaniu młodzieży tym zawodem. Pracodawcy zgłaszają duże zapotrzebowanie na **opiekunki środowiskowe**, a ich deklaracje zgodne są z „Barometrem zawodów”. W ostatnich latach odnotowano znaczny spadek osób bezrobotnych posiadających ten zawód. Pozytywną informacją dla uczniów stojących przed wyborem kierunku kształcenia może stanowić także fakt, iż **opiekunki środowiskowe** mogą objąć liczne stanowiska, takie jak np. asystent rodziny, opiekunka środowiskowa, pracownik domu opieki społecznej lub pracownik oddziału szpitalnego opieki długoterminowej.

Kompetencje zawodowe i kwalifikacje

Asystent osoby niepełnosprawnej

Kształcenie

Zawód **asystent osoby niepełnosprawnej** składa się z 1 kwalifikacji: „Udzielanie pomocy i organizacja wsparcia osobie niepełnosprawnej” (**Tabela 5Tabela**)¹⁸. Zakładane dla tej kwalifikacji efekty kształcenia wiążą się z pozyskaniem umiejętności w zakresie organizowania pracy z osobą niepełnosprawną, wykonywania czynności opiekuńczych, aktywizowania osoby niepełnosprawnej do samodzielności życiowej oraz wspierania osoby niepełnosprawnej w trudnych sytuacjach życiowych. Natomiast na te efekty kształcenia składa się m.in. organizowanie środowiska życia osoby niepełnosprawnej z uwzględnieniem jej potrzeb i problemów, opracowywanie planu współdziałania z osobą niepełnosprawną, rozpoznawanie stanów zagrożenia jej zdrowia i życia, pomaganie osobie niepełnosprawnej w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz przyjmowaniu leków zleconych przez lekarza, przygotowywanie osoby niepełnosprawnej oraz jej rodziny do samoopieki, a także asystowanie osobie niepełnosprawnej w pełnieniu ról społecznych¹⁹.

Nauczanie w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** ma na celu wprowadzenie na rynek pracy absolwentów posiadających umiejętności wykonywania następujących zadań zawodowych: udzielania pomocy osobie niepełnosprawnej w korzystaniu z różnych form kompleksowej rehabilitacji, świadczenie opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomagania w prowadzeniu gospodarstwa domowego, wspierania osoby niepełnosprawnej w dążeniu do samodzielności życiowej oraz motywowania jej do aktywności społecznej i zawodowej²⁰.

Rynek pracy

Analiza ofert pracy wykazała, iż kandydaci do pracy na stanowisku **asystent osoby niepełnosprawnej** powinni przede wszystkim posiadać doświadczenie w pracy z osobami niepełnosprawnymi bądź w charakterze opiekuna (m.in. medycznego, osoby starszej, dziecięcego). W związku z tym bardzo często kandydatom stawia się rów-

¹⁸ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informatory/formula_2017/341201.pdf, [dostęp: 29.05.2018].

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

niez wymóg posiadania umiejętności z zakresu wykonywania czynności higienicznych oraz pielęgnacyjnych. Pracodawcy od kandydatów oczekują również poczucia empatii, cierpliwości oraz chęci pomagania innym²¹.

Na podstawie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz analizy eksperckiej, wyłoniono 12 najważniejszych kwalifikacji i kompetencji dla zawodu **asystent osoby niepełnosprawnej**. Wytypowana lista została wykorzystana do badania ilościowego wśród przedsiębiorców, którzy spośród zaklasyfikowanych do badania kompetencji najczęściej wskazywali jako kluczowe kompetencje ogólnozawodowe. W ich ocenie istotne są także takie kompetencje specjalistyczne jak umiejętności w zakresie motywowania osoby niepełnosprawnej do aktywności społecznej i zawodowej, a także świadczenia opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomagania w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Ekspertki reprezentujący szkoły zawodowe nie mieli zastrzeżeń odnośnie kluczowych kompetencji wskazanych przez pracodawców. Jednocześnie podkreślali, iż należałoby rozważyć utworzenie 1 zawodu poprzez połączenie podstaw programowych w zawodach **asystent osoby niepełnosprawnej**, opiekun osoby starszej oraz opiekun medyczny.

Uczestnicy zogniskowanych wywiadów grupowych wskazali również, iż oprócz twardych kwalifikacji zawodowych osoby pracujące w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** powinny posiadać kluczowe kompetencje ogólne takie, jak m.in: cierpliwość, umiejętność poszanowania intymności, znajomość przepisów BHP, otwartość i zdolności psychofizyczne. Wśród kandydatów do pracy w tym zawodzie trudno dostępnymi kompetencjami miękkimi są, wiedza o branży, komunikacja werbalna i sprawność fizyczna.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż absolwenci szkoły kształcącej w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** posiadają przede wszystkim kompetencje ogólne (znajomość przepisów BHP, udzielanie pierwszej pomocy medycznej oraz kursy z zakresu opieki geriatrycznej) oraz ogólnozawodowe umiejętności w zakresie dobierania metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych, identyfikowania problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie, określania roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych, określania zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanej przez państwo, a także posługiwania się językiem migowym. Pracodawcy dostrzegają także, iż absolwenci wyposażeni są w umiejętność wspierania osoby niepełnosprawnej w dążeniu do samodzielności życiowej, która należy do grupy kompetencji specjalistycznych. Co więcej, absolwenci posiadają kompetencje, na które – według badanych – za 5 lat wzrośnie zapotrzebowanie. Poziom zaledwie 4 spośród 9 kompetencji posiadanych przez nowo zatrudnionych jest wystarczający do realizacji zadań zawodowych i nie wymaga uzupełnienia.

W opinii pracodawców, kompetencje trudno dostępne wśród absolwentów obejmują: posługiwanie się językiem migowym, udzielanie pomocy osobie niepełnosprawnej w korzystaniu z różnych form kompleksowej rehabilitacji, znajomość przepisów BHP oraz umiejętności z zakresu opieki geriatrycznej – uczniowie nie wynoszą takich umiejętności ze szkoły, a gdy to konieczne – muszą uzupełniać je poprzez kursy i szkolenia. Rozwiązaniem w tym zakresie byłoby nawiązanie współpracy z instytucjami szkoleniowymi.

Respondenci są zdania, iż większość kompetencji ujętych w zestawieniu można uzyskać w trakcie certyfikowanych kursów i szkoleń. Wyjątek stanowią umiejętności w zakresie określania roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych oraz motywowania osoby niepełnosprawnej do aktywności społecznej i zawodowej – te kompetencje można zdobyć tylko w rzeczywistych warunkach pracy na stanowisku.

²¹ <https://www.pracuj.pl>, [dostęp: 01.06.2018].

Kompetencje niezbędne w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** można uzupełniać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach. Uczestnicy w trakcie szkoleń pozyskują wiedzę teoretyczną oraz praktyczną z zakresu sprawowania profesjonalnej opieki nad osobami niepełnosprawnymi. Ponadto uczestnicy zdobywają umiejętności w zakresie wspierania oraz przygotowania rodziny niepełnosprawnego dziecka do samodzielnej opieki²².

Tabela 12. Lista najważniejszych kwalifikacji i kompetencji w zawodzie **asystent osoby niepełnosprawnej** w ujęciu wyników badania ilościowego

Kwalifikacje i kompetencje		Klucz.	Trud.	Za 5 lat.	Abs.	Uzup.
Ogólnozawodowe	dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych	X			X (w)	KiS
	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie	X		X	X (w)	PR/KiS
	określanie roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych	X			X (w)	PR
	określanie zakresu oraz warunków korzystania z świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo			X	X	KiS
	posługiwanie się językiem migowym		X	X	X	KiS
Specjalistyczne	udzielanie pomocy osobie niepełnosprawnej w korzystaniu z różnych form kompleksowej rehabilitacji		X	X		KiS
	świadczenie opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomagania w prowadzeniu gospodarstwa domowego	X		X		KiS
	wspieranie osoby niepełnosprawnej w dążeniu do samodzielności życiowej			X	X	KiS
	motywowanie osoby niepełnosprawnej do aktywności społecznej i zawodowej	X		X		PR
Ogólne	znajomość przepisów BHP		X		X (w)	KiS
	udzielanie pierwszej pomocy medycznej				X	KiS
	kursy z zakresu opieki geriatrycznej		X		X	KiS

Objaśnienia skrótów: klucz. – kluczowe; trud. – trudno dostępne; za 5 lat. – wzrost zapotrzebowania za 5 lat; abs. – występowanie u absolwentów (nowozatrudnionych); (w) – kompetencja na wystarczającym poziomie; uzup. – formy uzupełnienia kompetencji; SZ – szkoła; PR – stanowisko pracy; KiS – certyfikowane kursy i szkolenia;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

Opiekun osoby starszej

Kształcenie

Zawód **opiekun osoby starszej** obejmuje 1 kwalifikację: „Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej” (**Tabela 5**)²³. Efekty kształcenia właściwe dla tej kwalifikacji to pozyskanie umiejętności w zakresie organizowania prac opiekuńczo-wspierających u osoby starszej, wykonywania u niej czynności opiekuńczo-wspierających, aktywizowania jej do samodzielności życiowej, a także współpraca z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej. Natomiast na te efekty składa się m.in. ocenianie poziomu możliwości psychofizycznych osoby starszej, prowadzenie dokumentacji pracy z osobą starszą, dokonywanie pomiaru jej parametrów życiowych, opiekowanie się osobą starszą w fazie terminalnej choroby oraz udzielanie jej wsparcia emocjonalnego,

²² <http://stor.praca.gov.pl/portal/#/ris/wyszukiwarkaSzkolen>, [dostęp: 01.06.2018].

²³ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informatory/formula_2017/341202.pdf, [dostęp: 29.05.2018].

pomaganie w korzystaniu z pomocy technicznych ułatwiających samodzielne wykonywanie codziennych czynności, a także pobudzanie wrażliwości osób z najbliższego otoczenia na potrzeby oraz problemy osoby starszej²⁴.

Szkoła kształcąca w zawodzie **opiekun osoby starszej** powinna przygotować uczniów do wejścia na rynek pracy poprzez wykształcenie w nich umiejętności wykonywania następujących zadań zawodowych: rozpoznawania możliwości oraz ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności, rozpoznawania i interpretowania sytuacji społecznej, warunków życia, relacji z rodziną, grupą i środowiskiem lokalnym osoby starszej oraz wykorzystywania zasobów indywidualnych, środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą, dobierania metod, technik, narzędzi i form realizacji działań opiekuńczo wspierających do sytuacji życiowej, stanu zdrowia, rozpoznanych problemów i potrzeb osoby starszej, udzielania wsparcia emocjonalnego i aktywizowanie osoby starszej do samodzielności życiowej w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności oraz nawiązywania, podtrzymywania i rozwijania współpracy z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej w środowisku lokalnym²⁵.

Eksperti reprezentujący szkoły zawodowe podkreślali, iż należałoby rozważyć utworzenie 1 zawodu poprzez połączenie podstaw programowych w zawodach asystent osoby niepełnosprawnej, **opiekun osoby starszej** oraz opiekun medyczny.

Rynek pracy

Z analizy ofert pracy wynika, iż osoby posiadające zawód **opiekun osoby starszej** mogą podjąć pracę na stanowisku opiekuna w domu spokojnej starości oraz opiekuna osoby starszej. U kandydatów na oba te stanowiska, pracodawcy najbardziej cenią sobie doświadczenie w opiece nad osobami starszymi, zarówno te zawodowe, jak i rodzinne. Cenne są również umiejętności z zakresu wykonywania czynności pielęgnacyjnych i higienicznych oraz dyplomy ukończenia kursów z zakresu opieki nad osobami starszymi. Pracodawcy oczekują także od kandydatów posiadania następujących kompetencji miękkich: komunikatywności, życzliwości, wyrozumiałości, cierpliwości, poczucia empatii oraz wysokiej kultury osobistej²⁶.

Na podstawie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz analizy eksperckiej, wyłoniono 12 najważniejszych kwalifikacji i kompetencji dla zawodu **opiekun osoby starszej**. Wytypowana lista została wykorzystana do badania ilościowego wśród przedsiębiorców, którzy spośród zaklasyfikowanych do badania kompetencji najczęściej wskazywali jako kluczowe kompetencje specjalistyczne. 4 kompetencje z tej grupy uznali za istotne w tym zawodzie. Wskazane kompetencje obejmują umiejętności w zakresie rozpoznawania możliwości i ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej, rozpoznawania jej sytuacji, relacji z rodziną i środowiskiem, a także dobierania metod i form realizacji działań opiekuńczo-wspierających oraz udzielania jej wsparcia emocjonalnego.

Eksperti reprezentujący szkoły zawodowe wskazali, iż oprócz twardych kwalifikacji zawodowych osoby pracujące w zawodzie **opiekun osoby starszej** powinny posiadać kluczowe kompetencje ogólne takie, jak m.in: cierpliwość, umiejętność poszanowania intymności, kultura osobista, komunikacja werbalna i odporność na stres. Z przeprowadzonych badań wynika, iż absolwenci szkoły kształcącej w zawodzie **opiekun osoby starszej** posiadają wszystkie kompetencje ogólne, ogólnozawodowe oraz specjalistyczne, z wyjątkiem umiejętności udzielania pierwszej pomocy medycznej. Absolwenci posiadają kompetencje, na które, według badanych, za 5 lat

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ <https://www.pracuj.pl>, [dostęp: 01.06.2018].

wzrośnie zapotrzebowanie. Poziom większości kompetencji posiadanych przez nowo zatrudnionych jest wystarczający – tylko jedna wymaga uzupełnienia poprzez uczestnictwo w kursach z zakresu opieki geriatrycznej.

W opinii pracodawców, kompetencjami trudno dostępnymi wśród absolwentów są w większości kompetencje ogólne (znajomość przepisów BHP, udzielanie pierwszej pomocy medycznej i kursy z zakresu opieki geriatrycznej) oraz specjalistyczne umiejętności w zakresie rozpoznawania i interpretowania sytuacji społecznej, warunków życia, relacji z rodziną, grupą i środowiskiem lokalnym osoby starszej oraz wykorzystywania zasobów indywidualnych, środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą, dobierania metod, technik, narzędzi i form realizacji działań opiekuńczo-wspierających do sytuacji życiowej, stanu zdrowia, rozpoznanych problemów i potrzeb osoby starszej. Uczniowie nie wynoszą tych kompetencji ze szkoły, wobec czego często zachodzi konieczność uzupełnienia ich na kursach i szkoleniach.

Według ekspertów reprezentujących szkoły zawodowe, trudno dostępnymi kompetencjami miękkimi są umiejętność analitycznego myślenia i praca w grupie. Nad kompetencjami miękkimi najlepiej pracować na lekcjach wychowawczych, wobec czego należy przeznaczyć kilka godzin tych zajęć na kształtowanie powyższych umiejętności.

Pracodawcy są zdania, iż wszystkie kompetencje ujęte w zestawieniu można uzyskać wyłącznie drogą kursów i szkoleń.

Tabela 13. Lista najważniejszych kwalifikacji i kompetencji w zawodzie **opiekun osoby starszej** w ujęciu wyników badania ilościowego

Kwalifikacje i kompetencje		Klucz.	Trud.	Za 5 lat.	Abs.	Uzup.
Ogólnozawodowe	określanie wpływu procesów emocjonalno-motywacyjnych na sprawność działania człowieka				X (w)	KiS
	dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych				X (w)	KiS
	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie				X (w)	KiS
	określanie zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo			X	X (w)	KiS
Specjalistyczne	rozpoznawanie możliwości oraz ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności	X		X	X (w)	KiS
	rozpoznawanie i interpretowanie sytuacji społecznej, warunków życia, relacji z rodziną, grupą i środowiskiem lokalnym osoby starszej oraz wykorzystywania zasobów indywidualnych, środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą	X	X		X (w)	KiS
	dobieranie metod, technik, narzędzi i form realizacji działań opiekuńczo-wspierających do sytuacji życiowej, stanu zdrowia, rozpoznanych problemów i potrzeb osoby starszej	X	X	X	X (w)	KiS
	udzielanie wsparcia emocjonalnego i aktywizowanie osoby starszej do samodzielności życiowej w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności	X		X	X (w)	KiS
	nawiązywanie, podtrzymywanie i rozwijanie współpracy z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej w środowisku lokalnym				X (w)	KiS
Ogólne	znajomość przepisów BHP		X		X (w)	KiS
	udzielanie pierwszej pomocy medycznej		X			KiS
	kursy z zakresu opieki geriatrycznej		X		X	KiS

Objaśnienia skrótów: klucz. – kluczowe; trud. – trudno dostępne; za 5 lat. – wzrost zapotrzebowania za 5 lat; abs. – występowanie u absolwentów (nowozatrudnionych); (w) – kompetencja na wystarczającym poziomie; uzup. – formy uzupełnienia kompetencji; SZ – szkoła; PR – stanowisko pracy; KiS – certyfikowane kursy i szkolenia;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

Kompetencje niezbędne w zawodzie **opiekun osoby starszej** można rozwijać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach. Uczestnicy w trakcie kursów pozyskują umiejętności m.in. z zakresu podstaw rehabilitacji osób starszych, sprawowania nad nimi opieki oraz ich pielęgnacji. Co więcej, uczestnicy zapoznają się również z podstawami żywieniowymi osób starszych²⁷.

Opiekun w domu pomocy społecznej

Kształcenie

Zawód **opiekun w domu pomocy społecznej** składa się z 1 kwalifikacji: „Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie podopiecznej” (**Tabela 5**)²⁸. Zakładane dla tej kwalifikacji efekty kształcenia obejmują pozyskanie umiejętności w zakresie organizowania prac opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej, wykonywania czynności opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej oraz aktywizowania osoby podopiecznej do samodzielności życiowej. Natomiast na te efekty kształcenia składa się m.in. opracowanie planu pomocy i procesu opieki nad osobą podopieczną, prowadzenie profilaktyki przeciwoleźynowej u osoby podopiecznej, a także przygotowanie jej do samoopieki, samopielęgnacji oraz prowadzenia zdrowego stylu życia, jak również inicjowanie i podtrzymywanie relacji osoby podopiecznej z osobami z najbliższego otoczenia²⁹.

Nauczanie w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** ma na celu wprowadzenie na rynek pracy absolwentów posiadających umiejętności wykonywania następujących zadań zawodowych: rozpoznawania i oceniają stanu funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej, opracowywania indywidualnego planu procesu pomocy i opieki dla osoby podopiecznej przebywającej w instytucji opiekuńczo-leczniczej, uwzględniającego poziom możliwości psychofizycznych osoby podopiecznej oraz zasoby instytucji, sprawowania opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną, niepełnosprawną lub przewlekle chorą oraz udzielanie jej wsparcia emocjonalnego, utrzymywania sprawności i aktywizowanie podopiecznych we współpracy z zespołem terapeutycznym, wspierania oraz motywowania osoby podopiecznej do podejmowania aktywnych form spędzania czasu wolnego umożliwiających samorealizację, rozwijających zainteresowania i usprawniających psychofizycznie oraz społecznie³⁰.

Rynek pracy

Analiza ofert pracy wykazała, iż osoby posiadające zawód **opiekun w domu pomocy społecznej** mogą podjąć pracę na następujących stanowiskach: opiekun w domu spokojnej starości, pracownik hospicjum bądź opiekun w domu pomocy społecznej. W ofertach pracy na wszystkie te stanowiska najczęściej pojawia się wymóg ukończenia kursu opiekuna medycznego bądź innych szkoleń z zakresu opieki nad osobami starszymi oraz niepełnosprawnymi. Bardzo istotne jest także posiadanie przez kandydatów następujących cech: komunikatywności, empatii, wysoki poziom kultury osobistej³¹.

Na podstawie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz analizy eksperckiej, wyłoniono 12 najważniejszych kwalifikacji i kompetencji dla zawodu **opiekun w domu pomocy społecznej**. Wytypowana lista została wykorzystana do badania ilościowego wśród przedsiębiorców, którzy spośród zaklasyfikowanych do

²⁷ <http://stor.praca.gov.pl/portal/#/ris/wyszukiwarkaSzkolen>, [dostęp: 01.06.2018].

²⁸ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informatory/formula_2017/341203.pdf, [dostęp: 29.05.2018].

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ <https://www.pracuj.pl>, [dostęp: 01.06.2018].

badania kompetencji najczęściej wskazywali jako kluczowe kompetencje ogólnozawodowe. Kluczowe są zatem ogólnozawodowe umiejętności w zakresie identyfikowania problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie, określania roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych oraz stosowania przepisów prawa dotyczących pomocy społecznej i ubezpieczeń społecznych. W ich ocenie istotne są także kompetencje specjalistyczne, w szczególności umiejętności w zakresie rozpoznawania i oceniania stanu funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej, a także opracowywania indywidualnego planu procesu pomocy i opieki dla osoby podopiecznej przebywającej w instytucji opiekuńczo-leczniczej uwzględniającego poziom możliwości psychofizycznych osoby podopiecznej oraz zasoby instytucji.

Eksperti reprezentujący szkoły zawodowe nie mieli zastrzeżeń odnośnie wskazanych przez pracodawców kluczowych kompetencji. Zadeklarowali jednak, iż oprócz twardych kwalifikacji zawodowych osoby pracujące w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** powinny posiadać kluczowe kompetencje ogólne takie, jak m.in: sprawność psychofizyczna, empatia i kultura osobista. Jeden z respondentów stwierdził, iż absolwenci szkoły kształcącej w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** posiadają tylko umiejętność identyfikowania problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie, zaliczaną do grupy kompetencji ogólnozawodowych. Badany nie wskazał, aby jej poziom był wystarczający do samodzielnej pracy na stanowisku, wobec czego wymaga ona uzupełnienia. Pracodawcy przewidują, iż na powyższą kompetencję za 5 lat wzrośnie zapotrzebowanie.

W opinii jednego z pracodawców, do kompetencji trudno dostępnych zalicza się umiejętności określania roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych, rozpoznawania i oceniania stanu funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej, sprawowania opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną, niepełnosprawną lub przewlekle chorą oraz udzielania jej wsparcia emocjonalnego, a także wspierania i motywowania osoby podopiecznej do podejmowania aktywnych form spędzania czasu wolnego umożliwiających samorealizację, rozwijających zainteresowania i usprawniających psychofizycznie i społecznie oraz udzielania pierwszej pomocy medycznej. Uczniowie nie wnoszą tych kompetencji ze szkoły, gdyż najlepiej kształtować je w praktyce. Zaleca się zatem, aby zajęcia praktyczne w miarę możliwości prowadzone były u pracodawców.

W opinii ekspertów reprezentujących szkoły zawodowe, trudno dostępnymi kompetencjami są umiejętność myślenia przyczynowo skutkowego, wiedza o branży i kreatywność. Kompetencje miękkie kształtuje się przez całe życie, w czym największy udział powinni mieć rodzice. Szkoła w ograniczonym stopniu także może je rozwijać, w szczególności na lekcjach wychowawczych. Wiedzę o branży można uzupełniać poprzez tworzenie szkolnych kół branżowych, na których uczniowie mogliby dyskutować o najnowszych trendach w branży. Co więcej, można także aktualizować wiedzę nauczycieli, którzy na lekcjach przekazywaliby uczniom najnowsze informacje dotyczące branży.

Kompetencje niezbędne w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** można pozyskać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach. Kursy mają na celu umożliwienie uczestnikom pozyskania umiejętności w zakresie profesjonalnego i samodzielnego sprawowania opieki nad osobami niepełnosprawnymi, zależnymi oraz starszymi. Co więcej, uczestnictwo w kursie pozwoli na zdobycie wiedzy m.in. z zakresu wykonywania czynności higieniczno-pielęgnacyjnych takich osób oraz udzielania im wsparcia emocjonalnego.

Tabela 14. Lista najważniejszych kwalifikacji i kompetencji w zawodzie **opiekun w domu pomocy społecznej** w ujęciu wyników badania ilościowego

Kwalifikacje i kompetencje		Klucz.	Trud.	Za 5 lat.	Abs.	Uzup.
Ogólnozawodowe	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie	X		X	X	Brak danych
	określanie roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych	X	X	X		
	stosowanie przepisów prawa dotyczących pomocy społecznej i ubezpieczeń społecznych	X				
	określanie organizacji domów pomocy społecznej w Polsce, uwzględniając zakres świadczonych usług					
Specjalistyczne	rozpoznawanie i ocenianie stanu funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej	X	X	X		
	opracowywanie indywidualnego planu procesu pomocy i opieki dla osoby podopiecznej przebywającej w instytucji opiekuńczo-leczniczej, uwzględniającego poziom możliwości psychofizycznych osoby podopiecznej oraz zasoby instytucji	X		X		
	sprawowanie opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną, niepełnosprawną lub przewlekle chorą oraz udzielanie jej wsparcia emocjonalnego		X	X		
	utrzymywanie sprawności i aktywizowanie podopiecznych we współpracy z zespołem terapeutycznym			X		
	wspieranie oraz motywowanie osoby podopiecznej do podejmowania aktywnych form spędzania czasu wolnego umożliwiających samorealizację, rozwijających zainteresowania i usprawniających psychofizycznie oraz społecznie		X	X		
Ogólne	znajomość przepisów BHP					
	udzielanie pierwszej pomocy medycznej		X	X		
	kursy z zakresu opieki geriatrycznej					

Objaśnienia skrótów: klucz. – kluczowe; trud. – trudno dostępne; za 5 lat. – wzrost zapotrzebowania za 5 lat; abs. – występowanie u absolwentów (nowozatrudnionych); (w) – kompetencja na wystarczającym poziomie; uzup. – formy uzupełnienia kompetencji; SZ – szkoła; PR – stanowisko pracy; KiS – certyfikowane kursy i szkolenia;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

Opiekunka dziecięca

Kształcenie

Zawód **opiekunka dziecięca** obejmuje 1 kwalifikację: „Świadczenie usług opiekuńczych i wspomagających rozwój dziecka” (**Tabela 5**)³². Efekty kształcenia właściwe dla tej kwalifikacji to pozyskanie umiejętności w zakresie pielęgnowania dziecka zdrowego, chorego i niepełnosprawnego, wychowanie i edukowanie dziecka oraz rozwój jego wrażliwości artystycznej. Natomiast na te efekty składa się m.in. planowanie profilaktyki próchnicy i schorzeń wieku dziecięcego, dbanie o odżywianie dziecka zgodne z normami żywieniowymi, rozpoznawanie symptomów krzywdzenia dziecka, uczestniczenie w rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, podawanie dziecku leków, stosowanie metod łagodzenia negatywnych emocji u dziecka oraz rozwijanie zainteresowania dzieci twórczością plastyczną i techniczną³³.

³² https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informatory/formula_2017/325905.pdf, [dostęp: 29.05.2018]

³³ Ibidem.

Szkoła kształcąca w zawodzie **opiekunka dziecięca** powinna przygotować uczniów do wejścia na rynek pracy poprzez wykształcenie w nich umiejętności wykonywania następujących zadań zawodowych: planowania i organizowania pracy opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej, pielęgnowania dziecka zdrowego, chorego i niepełnosprawnego, prowadzenia działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka, promowania zdrowia i prowadzenia działań profilaktycznych oraz udzielania pomocy w stanach zagrożenia zdrowotnego dziecka³⁴.

Rynek pracy

Z analizy ofert pracy wynika, iż osoby posiadające zawód **opiekunka dziecięca** mogą podjąć pracę na następujących stanowiskach: pracownik żłobka, animatorka czasu wolnego, opiekunka w domu matki i dziecka oraz opiekunka dziecięca. Kandydatom na wszystkie te stanowiska stawia się wymóg posiadania doświadczenia w pracy z dziećmi, w szczególności w pracy z większą grupą dzieci. W przypadku animatora czasu wolnego pracodawcy oczekują ukończonego kursu animatora i animacji czasu wolnego, natomiast w pracy na pozostałych stanowiskach taki kurs będzie stanowił atut kandydata. Bardzo często na stanowisko pracownika żłobka wymaga się również aktualnej książeczki do celów sanitarno-epidemiologicznych. Na każde z tych stanowisk niezbędne jest posiadanie następujących cech: komunikatywności, kreatywności, posiadania odpowiedniego podejścia do dzieci oraz umiejętności pracy w grupie oraz radzenia sobie w sytuacjach stresowych³⁵.

Na podstawie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz analizy eksperckiej, wyłoniono 12 najważniejszych kwalifikacji i kompetencji dla zawodu **opiekunka dziecięca**. Wytypowana lista została wykorzystana do badania ilościowego wśród przedsiębiorców, którzy spośród zaklasyfikowanych do badania kompetencji najczęściej wskazywali jako kluczowe kompetencje specjalistyczne. Wskazane kompetencje obejmują umiejętności w zakresie planowania i organizowania pracy opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej, prowadzenia działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka oraz promowania zdrowia i prowadzenia działań profilaktycznych. W ich ocenie istotna jest także umiejętność obserwacji, należąca do grupy kompetencji ogólnych, a także umiejętność przestrzegania zasad postępowania w przypadku podejrzenia występowania przemocy, zaliczana do kompetencji ogólnozawodowych.

Eksperci reprezentujący szkoły zawodowe nie mieli zastrzeżeń odnośnie kluczowych kompetencji wskazanych przez pracodawców. Wskazali jedynie, iż oprócz twardych kwalifikacji zawodowych osoby pracujące w zawodzie **opiekunka dziecięca** powinny posiadać kluczowe kompetencje ogólne takie jak: umiejętności manualne, odpowiedzialność i rzetelność w wykonywaniu obowiązków oraz kultura osobista. Na podstawie deklaracji badanych można stwierdzić, iż absolwenci szkoły kształcącej w zawodzie **opiekunka dziecięca** posiadają kompetencję ogólnozawodową (przestrzeganie zasad promocji zdrowia i zdrowego stylu życia) oraz specjalistyczną (prowadzenie działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka), przy czym żadna z nich nie jest na wystarczającym poziomie dla realizacji zadań zawodowych. Z opinii jednego z respondentów można wnioskować, że absolwenci posiadają tylko 1 spośród 4 kompetencji, na które za 5 lat wzrośnie zapotrzebowanie (przestrzeganie zasad promocji zdrowia i zdrowego stylu życia).

W opinii ekspertów reprezentujących szkoły zawodowe, trudno dostępnymi kompetencjami są praca w zespole, gotowość do aktualizacji wiedzy zawodowej i wiedza o branży. Uczniowie nie wynoszą tych kompetencji ze szkoły, gdyż kształcenie zazwyczaj koncentruje się na kwalifikacjach zawodowych – kompetencje miękkie często są pomijane. Warto pracować nad tą grupą kompetencji na lekcjach wychowawczych. Z kolei znajomość

³⁴ Ibidem.

³⁵ <https://www.pracuj.pl>, [dostęp: 01.06.2018].

branży można uzupełniać poprzez tworzenie dyskusyjnych kół branżowych, na których uczniowie mogliby się wymieniać najnowszymi informacjami dotyczącymi branży. Zaleca się także szkolenia nauczycieli, by także byli oni zorientowani na najnowsze trendy, które przekazywaliby uczniom na lekcjach.

Tabela 15. Lista najważniejszych kwalifikacji i kompetencji w zawodzie **opiekunka dziecięca** w ujęciu wyników badania ilościowego

Kwalifikacje i kompetencje		Klucz.	Trud.	Za 5 lat.	Abs.	Uzup.	
Ogólnozawodowe	przestrzeganie zasad promocji zdrowia i zdrowego stylu życia		Brak danych	X	X	PR	
	przestrzeganie zasad postępowania w przypadku podejrzenia występowania przemocy	X				Brak danych	
	udzielanie, zgodnie z kompetencjami zawodowymi, pierwszej pomocy w stanach zagrożenia życia i zdrowia						
Specjalistyczne	planowanie i organizowanie pracy opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej	X					Brak danych
	pielęgnowanie dziecka zdrowego, chorego i niepełnosprawnego			X			
	prowadzenie działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka	X				X	PR/KiS
	promowanie zdrowia i prowadzenia działań profilaktycznych	X					Brak danych
udzielanie pomocy w stanach zagrożenia zdrowotnego dziecka				X			
Ogólne	znajomość przepisów BHP				X		Brak danych
	sprawność psycho-fizyczna						
	umiejętność obserwacji	X				PR	
	umiejętności manualne					Brak danych	

Objaśnienia skrótów: klucz. – kluczowe; trud. – trudno dostępne; za 5 lat. – wzrost zapotrzebowania za 5 lat; abs. – występowanie u absolwentów (nowozatrudnionych); (w) – kompetencja na wystarczającym poziomie; uzup. – formy uzupełnienia kompetencji; SZ – szkoła; PR – stanowisko pracy; KiS – certyfikowane kursy i szkolenia;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

Kompetencje niezbędne w zawodzie **opiekunka dziecięca** można uzupełniać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach. Szkolenia mają na celu dostarczenie uczestnikom niezbędnej do pracy z dziećmi wiedzy praktycznej i teoretycznej. Umożliwiają uczestnikom pozyskania umiejętności w zakresie organizowania dzieciom czasu wolnego poprzez gry, zabawy taneczne, sportowe, plastyczne, muzyczne bądź teatralne. Ponadto pozwalają na zdobycie wiedzy dotyczącej psychopedagogicznych podstaw rozwoju dziecka. Uczestnicy pozyskują także umiejętności stymulowania rozwoju dziecka³⁶.

Opiekunka środowiskowa

Kształcenie

Na kształcenie w zawodzie **opiekunka środowiskowa** składa się 1 kwalifikacja: „Świadczenie usług opiekuńczych” (**Tabela 5**)³⁷. Zakładane dla tej kwalifikacji efekty kształcenia obejmują pozyskanie umiejętności w zakresie organizowania prac opiekuńczych, wykonywania czynności opiekuńczych i pielęgnacyjnych oraz aktywizowanie osoby podopiecznej do samodzielności życiowej. Natomiast na te efekty składa się m.in. opracowanie

³⁶ <http://stor.praca.gov.pl/portal/#/ris/wyszukiwarkaSzkolen>, [dostęp: 01.06.2018].

³⁷ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_ZAWODOWY/informatory/formula_2017/341204.pdf, [dostęp: 29.05.2018].

planu pomocy i opieki nad osobą podopieczną, dobieranie technik, metod i narzędzi pracy do realizacji zaplanowanych działań opiekuńczych, rozpoznawanie objawów zaburzeń psychosomatycznych zagrażających zdrowiu i życiu osoby podopiecznej, przestrzeganie zasad i metod zapobiegania odleżynom i odparzeniom u osoby podopiecznej oraz planowanie metod, form, technik i środków terapii zajęciowej osoby podopiecznej³⁸.

Nauczanie w zawodzie **opiekunka środowiskowa** ma na celu wprowadzenie na rynek pracy absolwentów posiadających umiejętności wykonywania następujących zadań zawodowych: organizowania opieki oraz wsparcia osobie podopiecznej, sprawowania opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną i przewlekle chorą w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa zdrowotnego i higieny osobistej, pomagania osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego w zakresie gospodarowania budżetem, dokonywania zakupów, sporządzania posiłków, utrzymania porządku w domu i tworzenia optymalnych warunków życia oraz motywowania osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej³⁹.

Rynek pracy

Analiza ofert pracy wykazała, iż osoby posiadające zawód **opiekunka środowiskowa** mogą podjąć pracę na następujących stanowiskach: pracownika domu opieki społecznej, pracownika oddziału szpitalnego opieki długoterminowej, asystenta rodziny oraz opiekunki środowiskowej. Na wszystkie te stanowiska wymagane jest posiadanie doświadczenia w pracy o podobnym charakterze, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi, zależnymi i starszymi. Pracodawcy oczekują przede wszystkim umiejętności z zakresu wykonywania czynności opiekuńczych i pielęgnacyjnych, a także gotowości do wykonywania prac domowych i dotrzymywania towarzystwa. Kandydaci na te stanowiska powinni posiadać umiejętność skutecznego komunikowania się. Wymogiem jest także niekaralność i uczciwość⁴⁰.

Na podstawie wyników indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz analizy eksperckiej, wyłoniono 12 najważniejszych kwalifikacji i kompetencji dla zawodu **opiekunka środowiskowa**. Wytypowana lista została wykorzystana do badania ilościowego wśród przedsiębiorców, którzy spośród zaklasyfikowanych do badania kompetencji najczęściej wskazywali jako kluczowe kompetencje specjalistyczne oraz ogólnozawodowe. Wskazania pracodawców obejmują specjalistyczne umiejętności w zakresie organizowania opieki i wsparcia społecznego osobie podopiecznej, sprawowania opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną i przewlekle chorą w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa zdrowotnego i higieny osobistej, pomagania osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz motywowania jej do samodzielności, aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej, a także ogólnozawodowe umiejętności w zakresie dobierania metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach, identyfikowania problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie oraz określania zakresu i warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo.

Eksperti reprezentujący szkoły zawodowe nie mieli zastrzeżeń odnośnie kluczowych kompetencji wskazanych przez pracodawców. Jednakże podkreślali również, iż oprócz twardych kwalifikacji zawodowych osoby pracujące w zawodzie **opiekunka środowiskowa** powinny posiadać kluczowe kompetencje ogólne takie jak: kultura osobista oraz gotowość do aktualizacji wiedzy zawodowej. Z przeprowadzonych badań wynika, iż absolwenci szkoły kształcącej w zawodzie **opiekunka środowiskowa** posiadają po następujące kompetencje ogólnozawodowe (dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych, określanie środków

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ <https://www.pracuj.pl>, [dostęp: 01.06.2018].

i instrumentów polityki społecznej służących realizacji zasady równości i sprawiedliwości społecznej) i specjalistyczne (pomaganie osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego, motywowanie osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej) oraz ogólną (znajomość przepisów BHP), przy czym żadna z nich nie jest na wystarczającym poziomie do prawidłowego wykonywania obowiązków. Warto dodać, iż kluczowe obecnie umiejętności dla pracodawców będą także istotne za 5 lat.

W opinii pracodawców, kompetencjami trudno dostępnymi wśród absolwentów są przede wszystkim kompetencje ogólne – kursy z zakresu opieki geriatrycznej oraz odpowiedzialność i rzetelność, a także specjalistyczna umiejętność w zakresie pomagania osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Uczniowie nie wynoszą tych kompetencji ze szkoły, wobec czego zaleca się nawiązanie współpracy z instytucjami szkoleniowymi (kursy z zakresu opieki geriatrycznej) oraz pracodawcami.

Według ekspertów reprezentujących szkoły zawodowe, trudno dostępnymi kompetencjami są kultura osobista, wiedza o branży i umiejętność organizacji stanowiska pracy. Kulturę osobistą powinno się kształtować już we wczesnych latach życia ze szczególnym udziałem rodziców. Szkoła może wpłynąć na jej rozwój tylko w ograniczonym stopniu, jeśli każdy nauczyciel konsekwentnie będzie zwracał uwagę na nieodpowiednie zachowania i wskazywał postawy stosowne do określonych sytuacji. Wiedzę o branży można natomiast kształtować poprzez tworzenie szkolnych kół branżowych, które umożliwią uczniom wymianę najnowszych informacji z branży. Można również aktualizować wiedzę nauczycieli z zakresu trendów w branży, by ci przekazywali je dalej uczniom. Z kolei umiejętność organizacji pracy najlepiej kształtować w rzeczywistych warunkach pracy, wobec czego należy nawiązać współpracę z pracodawcami w zakresie organizacji zajęć praktycznych w zakładzie pracy.

Respondenci są zdania, iż w szkole można nabyć ogólnozawodową umiejętność określania zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo oraz specjalistyczną umiejętność w zakresie motywowania osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej. Z kolei na stanowisku pracy można uzyskać specjalistyczne umiejętności w zakresie sprawowania opieki nad osobą podopieczną oraz pomagania jej w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Natomiast znajomość przepisów BHP można uzyskać zarówno w pracy, jak i poprzez uczestnictwo w kursach i szkoleniach.

Kompetencje niezbędne w zawodzie **opiekunka środowiskowa** można uzupełniać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach. Szkolenia dostarczają uczestnikom wiedzy teoretycznej oraz praktycznej z zakresu wybranych elementów pedagogiki, psychologii i metodyki pracy opiekunki, a także prawa rodzinnego⁴¹.

⁴¹ <http://stor.praca.gov.pl/portal/#/ris/wyszukiwarkaSzkolen>, [dostęp: 01.06.2018].

Tabela 16. Lista najważniejszych kwalifikacji i kompetencji w zawodzie **opiekunka środowiskowa** w ujęciu wyników badania ilościowego

Kwalifikacje i kompetencje		Klucz.	Trud.	Za 5 lat.	Abs.	Uzup.
Ogólnozawodowe	dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych	X			X	Brak danych
	określanie środków i instrumentów polityki społecznej służących realizacji zasady równości i sprawiedliwości społecznej			X	X	
	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie	X				
	określanie zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo	X		X		SZ
Specjalistyczne	organizowanie opieki oraz wsparcia społecznego osobie podopiecznej	X				Brak danych
	sprawowanie opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną i przewlekle chorą w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa zdrowotnego i higieny osobistej	X		X		PR
	pomaganie osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego w zakresie: gospodarowania budżetem, dokonywania zakupów, sporządzania posiłków, utrzymania porządku w domu oraz tworzenia optymalnych warunków życia	X	X	X	X	PR
	motywowanie osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej	X		X	X	SZ
Ogólne	znajomość przepisów BHP				X	PR/KiS
	odpowiedzialność i rzetelność w wykonywaniu obowiązków		X			Brak danych
	udzielanie pierwszej pomocy medycznej					
	kursy z zakresu opieki geriatrycznej		X			

Objaśnienia skrótów: klucz. – kluczowe; trud. – trudno dostępne; za 5 lat. – wzrost zapotrzebowania za 5 lat; abs. – występowanie u absolwentów (nowozatrudnionych); (w) – kompetencja na wystarczającym poziomie; uzup. – formy uzupełnienia kompetencji; SZ – szkoła; PR – stanowisko pracy; KiS – certyfikowane kursy i szkolenia;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

Wnioski dla branży pomoc społeczna

Rozwój branży oraz przedsiębiorstw ograniczany jest m.in. poprzez czynniki natury regulacyjno-prawnej (nadmierna biurokracja, długie procedury), brak funduszy, niską dostępność wykwalifikowanych pracowników na rynku, niski poziom wynagrodzeń oraz niewystarczający poziom kształcenia. W branży w województwie małopolskim funkcjonuje 1 165 podmiotów gospodarczych (zaledwie 0,31% wszystkich przedsiębiorstw regionu), które działają w dwóch działach PKD: 87 – pomoc społeczna z zakwaterowaniem oraz 88 – pomoc społeczna bez zakwaterowania.

Od 2014 roku obserwuje się stały spadek liczby uczniów kształcących się w zawodach z tej branży. W latach 2014-2015 najwięcej osób kształciło się w zawodzie **opiekunka środowiskowa**, natomiast w latach 2016-2017 najwięcej uczniów uczyło się zawodu **opiekunka dziecięca**. Co istotne, w roku szkolnym 2017/2018 w Małopolsce kształcenie odbywało się we wszystkich profesjach branży. W ostatnich latach (2014-2017) absolwentów odnotowano we wszystkich zawodach z branży, w których prowadzone było kształcenie.

Z deklaracji pracodawców wynika, iż obecnie największe zapotrzebowanie dotyczy zawodu **opiekunka środowiskowa** (53% wskazań). Badanie wykazało także, iż zapotrzebowanie na zawody z branży będzie się zmniejszać (za 5 lat największe dotyczyć będzie profesji **opiekun osoby starszej** - 25% wskazań). Należy zaznaczyć, iż w 2017 roku, w rejestrach osób bezrobotnych przybyła znaczna liczba opiekunów osób starszych.

W ocenie pracodawców kompetencje specjalistyczne można najczęściej uzyskać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach (np. świadczenie opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomoc w prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także nawiązywanie, podtrzymywanie i rozwijanie współpracy z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej w środowisku lokalnym). Niektóre z kompetencji zaliczanych do tej grupy uczniowie mogą nabyć w szkole – np. umiejętność motywowania osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej. Część z tych kompetencji można także uzupełnić na stanowisku pracy, tak jak m.in. sprawowanie opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną i przewlekle chorą w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa zdrowotnego i higieny osobistej.

Do kluczowych kompetencji ogólnozawodowych najczęściej zalicza się wiedzę teoretyczną związaną z zawodem – w opinii pracodawców większość z nich można uzyskać poprzez uczestnictwo w certyfikowanych kursach i szkoleniach (m.in. określanie wpływu procesów emocjonalno-motywacyjnych na sprawność działania człowieka lub posługiwanie się językiem migowym). Kompetencje z grupy ogólnozawodowych uczniowie mogą również nabyć w trakcie kształcenia w szkole, a na późniejszym etapie część z nich mogą uzupełnić na kursach i szkoleniach (np. umiejętność w zakresie określania zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanej przez państwo). Z kolei na stanowisku pracy mogą pozyskać m.in. umiejętności w zakresie przestrzegania zasad promocji zdrowia i zdrowego stylu życia oraz określania roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych.

Pracodawcy często wskazywali, iż umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy medycznej najczęściej uzyskuje się na kursach i szkoleniach. Natomiast znajomość przepisów BHP, zaliczaną do grupy kompetencji ogólnych, można uzyskać na stanowisku pracy oraz poprzez uczestnictwo w kursach bądź szkoleniach.

Poniższa tabela stanowi zestawienie kluczowych kompetencji oczekiwanych od absolwentów w poszczególnych zawodach branży pomoc społeczna.

Tabela 17. Kluczowe kompetencje w zawodach branży pomoc społeczna

NAZWA ZAWODU	KLUCZOWE KOMPETENCJE
Asystent osoby niepełnosprawnej	dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych
	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie
	określanie roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych
	świadczenie opieki osobie niepełnosprawnej w zakresie czynności higienicznych i pielęgnacyjnych oraz pomagania w prowadzeniu gospodarstwa domowego
	motywowanie osoby niepełnosprawnej do aktywności społecznej i zawodowej
Opiekun osoby starszej	rozpoznawanie możliwości oraz ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności
	rozpoznawanie i interpretowanie sytuacji społecznej, warunków życia, relacji z rodziną, grupą i środowiskiem lokalnym osoby starszej oraz wykorzystywania zasobów indywidualnych, środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą
	dobieranie metod, technik, narzędzi i form realizacji działań opiekuńczo-wspierających do sytuacji życiowej, stanu zdrowia, rozpoznanych problemów i potrzeb osoby starszej
	udzielanie wsparcia emocjonalnego i aktywizowanie osoby starszej do samodzielności życiowej w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności
Opiekun w domu pomocy społecznej	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie
	określanie roli diagnozy społecznej w rozwiązywaniu problemów społecznych
	stosowanie przepisów prawa dotyczących pomocy społecznej i ubezpieczeń społecznych
	rozpoznawanie i ocenianie stanu funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej
	opracowywanie indywidualnego planu procesu pomocy i opieki dla osoby podopiecznej przebywającej w instytucji opiekuńczo-leczniczej, uwzględniającego poziom możliwości psychofizycznych osoby podopiecznej oraz zasoby instytucji
Opiekunka dziecięca	przestrzeganie zasad postępowania w przypadku podejrzenia występowania przemocy
	planowanie i organizowanie pracy opiekuńczej, wychowawczej i edukacyjnej
	prowadzenie działań wychowawczych i edukacyjnych wspomagających rozwój psychomotoryczny dziecka
	promowanie zdrowia i prowadzenia działań profilaktycznych
	umiejętność obserwacji
Opiekunka środowiskowa	dobieranie metod komunikowania się i negocjacji w różnych sytuacjach społecznych
	identyfikowanie problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym społeczeństwie
	określanie zakresu oraz warunków korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej gwarantowanych przez państwo
	organizowanie opieki oraz wsparcia społecznego osobie podopiecznej
	sprawowanie opieki nad osobą podopieczną niesamodzielną i przewlekle chorą w celu zapewnienia jej bezpieczeństwa zdrowotnego i higieny osobistej
	pomaganie osobie podopiecznej w prowadzeniu gospodarstwa domowego w zakresie: gospodarowania budżetem, dokonywania zakupów, sporządzania posiłków, utrzymania porządku w domu oraz tworzenia optymalnych warunków życia
motywowanie osoby podopiecznej do samodzielności oraz aktywności intelektualnej, fizycznej i społecznej	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań jakościowych (IDI) i ilościowych oraz wiedzy eksperta

W opinii ekspertów reprezentujących szkoły zawodowe, w środowisku szkolnym istnieje możliwość zdobycia wiedzy z zakresu fizjologii bądź unikania ran. Natomiast w środowisku pracy pod okiem wykwalifikowanego pracownika absolwenci powinni nabyć wiedzę oraz umiejętności z zakresu leczenia ran i odleżyn. Uczestnicy wywiadów deklarowali, iż szkoły nie odzwierciedlają realiów życia w domach opieki ani pracy z zakresu opieki nad osobami starszymi, schorowanymi bądź z niepełnosprawnościami. Wskazali natomiast, iż występuje zapotrzebowanie na zawód **asystent rodziny**, który nie jest obecnie dostępny na poziomie szkolnictwa zawodowego.

W opinii uczestników badań jakościowych, luką kompetencyjną wśród absolwentów jest profilaktyka antyodleżynowa, kultura osobista, cierpliwość oraz umiejętność poszanowania intymności. Są to kompetencje, które – zdaniem respondentów – powinny być kształcone już na etapie nauczania w szkole. Rozwiązanie mogłoby stanowić uzupełnienie programu kształcenia, wyodrębnienie osobnego przedmiotu lub praca nad takimi kompetencjami na lekcjach wychowawczych (poza profilaktyką antyodleżynową). Poszerzenie oferty edukacyjnej w taki sposób umożliwiłoby wyposażenie uczniów w brakujące kompetencje i kwalifikacje, m.in. podstawowa wiedza z zakresu unikania ran, poszanowanie intymności, cierpliwość bądź wyrozumiałość oraz umiejętność dostosowania ubioru do miejsca i okoliczności. Co więcej, badani zgodnie deklarowali, iż szkoły w ramach praktyk powinny nawiązywać współpracę także z podmiotami z sektora prywatnego.

Pracodawcy nie wskazali w badaniach jakościowych rozwiązania na brak kompetencji i kwalifikacji. Zadeklarowali natomiast, iż często wydłużali proces rekrutacji do czasu, aż zgłosili się odpowiedni, wykwalifikowani pracownicy. Współpraca na linii szkoły-pracodawca nie układa się najlepiej. Ekspertki reprezentujący szkoły zawodowe wskazywali, iż pracodawcy wykazują zbyt małe zainteresowanie współpracą. Do współpracy najczęściej zgłaszają się przedsiębiorcy, którzy poszukują uczniów w zawodzie **opiekunka środowiskowa** na praktyki zagraniczne.

Z uwagi na fakt, iż pracodawcy oczekują, aby przyszli pracownicy posiadali pełne kwalifikacje do wykonywania zawodu należy zwrócić uwagę na możliwość organizacji w CKZ dodatkowych kursów pozwalających na zdobycie specjalistycznych umiejętności i uprawnień wymaganych przy zatrudnieniu oraz szkoleń dla nauczycieli kształcenia zawodowego podnoszących ich wiedzę w zakresie nowych rozwiązań stosowanych w branży.

Zaleca się tworzenie dyskusyjnych kół szkolnych dla uczniów, którzy w godzinach pozalekcyjnych mogliby wspólnie dyskutować na spotkaniach o nowościach i trendach w branży. Ponadto, w spotkaniach mogliby także uczestniczyć nauczyciele. Ta rekomendacja jest szczególnie zasadna w przypadku zawodów: **asystent osoby niepełnosprawnej**, **opiekunka dziecięca** i **opiekunka środowiskowa**, gdyż u absolwentów tych zawodów diagnozuje się luki kompetencyjne w zakresie wiedzy o branży.

Należy rozważyć nawiązanie współpracy z instytucjami szkoleniowymi, które w jej ramach mogłyby podjąć się organizacji kursów na terenie szkoły w godzinach pozalekcyjnych. Co więcej, taka współpraca mogłaby również przyjąć formę zniżek dla licznych grup uczniów. Rozwiązanie to byłoby szczególnie istotne w przypadku zawodów **asystent osoby niepełnosprawnej**, **opiekun osoby starszej** oraz **opiekunka środowiskowa**. Rekomenduje się, aby taka współpraca objęła przede wszystkim kursy z zakresu opieki geriatrycznej (dla wymienionych profesji), jak również kurs języka migowego (dla **asystentów osoby niepełnosprawnej**).

Rekomenduje się utworzenie jednego zawodu poprzez połączenie podstaw programowych w zawodach **asystent osoby niepełnosprawnej**, **opiekun osoby starszej** i **opiekun medyczny**, gdyż podstawy programowe w tych zawodach zawierają powielający się zakres materiału. Ponadto, osoby starsze niejednokrotnie stanowią jednocześnie osoby niepełnosprawne, wymagające podobnej opieki. Wobec tego należy rozważyć utworzenie zawodu, który będzie posiadał umiejętności opiekuna medycznego, a ponadto będzie specjalizował się zarówno w opiece nad osobami niepełnosprawnymi, jak i starszymi.